

Almere Kennisstad

NYFER
Straatweg 25
3621 BG BREUKELEN
T 0346 291641
F 0346 291671
E nyfer@nyfer.nl
I www.nyfer.nl

Dit onderzoek is uitgevoerd op verzoek van en met financiële steun van de Rekenkamer van de gemeente Almere. De visies en conclusies weergegeven in dit rapport zijn die van NYFER en komen niet noodzakelijkerwijs overeen met die van de opdrachtgever.

© auteursrecht NYFER, Breukelen, juni 2007

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Almere Kennisstad

Leo van der Geest
Lars Heuts

Inhoudsopgave

Inleiding	7
1 Almere Kennisstad	11
1.1 De keuze voor Kennisstad	11
1.2 Stichting Almere Kennisstad	12
1.3 Aanleg van glasvezelnetwerk	15
1.4 Doorwerking van het beleid	16
1.5 Kosten en baten van Kennisstad	17
1.6 Beoordelingskader	22
2 De beleidsfilosofie onder de loep	23
2.1 Keuze voor kennis	23
2.2 Inspelen op lokale kansen en ontwikkelingen	25
2.3 Onderwijs- en onderzoeksinstellingen	27
2.4 Regionale samenwerking	28
2.5 Bevordering van interactie	30
2.6 Bereikbaarheid en woonaantrekkelijkheid	32
2.7 Profilering	34
2.8 Conclusie	36
3 Organisatie van het beleid	37
3.1 Heldere doelen	37
3.2 Organisatievorm	38
3.3 Focus en consistentie	41
3.4 Transparantie en verantwoording	42
3.5 Conclusie	43
4 Effecten van het economische beleid	45
4.1 Doelstellingen	45
4.2 Almere onder de loep	46
4.2.1 Te weinig nieuwe banen	46
4.2.2 Inzet op ict	49
4.2.3 Hoger onderwijs in Almere	51
4.3 Conclusie	52
5 Almere vergeleken met andere gemeenten	55
5.1 Scheve woon-werkbalans in Almere	55
5.2 Opleiding en creativiteit	60

Almere Kennisstad

5.2.1	Weinig hoogopgeleiden	60
5.2.2	Kleine creatieve klasse	62
5.2.3	Het belang van universiteiten	64
5.3	Kennisbedrijven en sectorale diversiteit	65
5.3.1	Minder kennisintensieve bedrijven	65
5.4	Woon aantrekkelijkheid	66
5.4.1	Een moeilijk bereikbare stad	69
5.4.2	Almere wordt minder veilig	69
5.4.3	Weinig cultureel aanbod	70
5.5	Conclusie	71
6	Conclusies en aanbevelingen	73
6.1	De uitdaging	73
6.2	Beoordeling van de beleidsfilosofie	73
6.3	Doorwerking van het beleid	75
6.4	Regionale samenwerking	75
6.5	Organisatie van het beleid	76
6.6	Resultaten van het beleid	77
6.7	Aanbevelingen	78
7	Literatuurlijst	81
8	Lijst van geïnterviewden	85

Inleiding

Achtergrond

De gemeente Almere wordt geconfronteerd met een forse uitdaging: volgens de plannen van het Rijk moet de stad in de komende decennia doorgroeien naar een omvang van 350.000 inwoners en daarmee de vijfde stad van Nederland worden. Een stad van die omvang moet beschikken over een grootstedelijke economie. Groei is niet alleen een kwestie van huizen bouwen; er moet tegelijkertijd ook worden gewerkt aan de ontwikkeling van economische, sociale en culturele voorzieningen die passen bij een stad van dergelijke omvang. Almere onderkent dit en op de verschillende beleidsterreinen wordt actief beleid gevoerd om Almere uit te laten groeien tot een 'complete stad'.

Eén van de belangrijkste onderdelen van deze strategie is het economische beleid. Op dit punt is een grote inspanning nodig, want de werkgelegenheid in Almere blijft ver achter bij het inwonertal. Van de vijftig grootste gemeenten (G50) in Nederland behoort Almere tot de gemeenten met het geringste aantal banen binnen de gemeentegrenzen per 1.000 inwoners. Dit is natuurlijk verklaarbaar vanuit de historie van Almere als snelgroeïende satellietstad van Amsterdam. Bovendien groeit de werkgelegenheid in de gemeente snel (tussen 1999 en 2006 zelfs het snelst van de G50). Toch neemt daarmee de beleidsopgave niet af, want het inwonertal groeit nog harder dan de werkgelegenheid. Een bijkomend knelpunt is dat Almere relatief weinig hoogopgeleiden telt binnen de beroepsbevolking. Dit is een nadeel omdat landelijk gezien het aantal banen voor hoogopgeleiden sterker groeit dan voor laagopgeleiden. Bovendien is een hoogopgeleide beroepsbevolking zelf ook een bron van werkgelegenheidsgroei in de stad of de regio.

Tegen deze achtergrond heeft Almere een economisch beleid ingezet om zich te ontwikkelen tot 'Almere Kennisstad'. In het kader van dit beleid zijn de afgelopen jaren de nodige projecten ontwikkeld en middelen geïnvesteerd. De Rekenkamer van de gemeente Almere wil zicht krijgen op de vraag of het beleid effectief is geweest.

Onderzoeksvragen

De centrale probleemstelling van dit onderzoek luidt: *hoe effectief is het Kennisstad-beleid van de gemeente Almere?* Daarbij komt aan bod of de uitgangspunten van het beleid deugen, of het gevoerde beleid heeft doorgewerkt, of het beleid zijn doel heeft bereikt en of de resultaten van het beleid in overeenstemming zijn met wat men ervan zou mogen verwachten.

Om deze vragen te kunnen beantwoorden heeft NYFER interviews gehouden met een groot aantal personen die ofwel betrokken zijn geweest bij het gemeentelijke beleid, ofwel een goede kijk hebben op de positionering van de gemeente Almere als kennisstad. Ook is een enquête gehouden onder bedrijven in de gemeente Almere, die gevraagd werden naar hun bekendheid met het begrip 'Almere Kennisstad'. Daarnaast wordt een systematisch overzicht gegeven van het in de periode 1998-2006 gevoerde beleid en een cijfermatig beeld van hetgeen in die periode op economisch gebied gerealiseerd is in de gemeente Almere. Tot slot wordt de werkgelegenheidsontwikkeling in Almere vergeleken met het gemiddelde van de 50 grootste gemeenten (G50) en met andere *new towns* en groeisteden.

Opzet rapport

Hoofdstuk 1 zal allereerst een korte uiteenzetting over het 'Kennisstad'-beleid van de gemeente Almere geven. Er wordt gekeken naar de doelstellingen die aan dit beleid ten grondslag lagen en naar de instrumenten en financiële middelen waarmee Almere deze doelen heeft proberen te verwezenlijken. Vervolgens worden de uitvoering en doorwerking van het Kennisstad-beleid onder de loep genomen.

In de daaropvolgende hoofdstukken wordt dit beleid vanuit verschillende perspectieven beoordeeld. Allereerst wordt de beleidsfilosofie getoetst aan inzichten uit de wetenschappelijke literatuur over de economische ontwikkeling van steden, in het bijzonder in een kenniseconomie (hoofdstuk 2).

Hoofdstuk 3 gaat dieper in op de organisatie van het economische beleid (doelmatigheid). Besproken wordt in hoeverre het beleid voldoet aan inzichten uit de economische organisatie-theorie.

Hoofdstuk 4 geeft cijfermatig weer hoe effectief het economische beleid van de gemeente Almere is geweest. Daarbij komen onder meer de groei van de werkgelegenheid, de vestiging van bedrijven en de ontwikkeling van het aantal starters aan bod. Ook wordt gekeken naar het aanbod van hoger onderwijs en de ontwikkeling van het aantal studenten.

In hoofdstuk 5 worden de economische prestaties van Almere vergeleken met die van andere *new towns* en groeigemeenten. Aan de hand daarvan wordt onderzocht in hoeverre factoren als bereikbaarheid, opleidingsniveau en woonaantrekkelijkheid een verklaring bieden voor de ontwikkelingen in Almere.

Tot slot worden in hoofdstuk 6 conclusies getrokken over het economische beleid Almere Kennisstad en aanbevelingen gedaan voor de gemeente Almere.

Almere Kennisstad

1 Almere Kennisstad

In dit hoofdstuk wordt een korte uiteenzetting van het economische beleid Almere Kennisstad gegeven. Allereerst wordt een achtergrond geschetst van het Kennisstad-beleid, de oprichting van de Stichting Almere Kennisstad en de aanleg van een glasvezelnetwerk in Almere. Vervolgens wordt gekeken in welke mate dit beleid heeft doorgewerkt bij bedrijven binnen en buiten de gemeente. Tot slot wordt gekeken naar wat Almere Kennisstad tot op heden heeft gekost en wat het de gemeente in concreto heeft opgeleverd.

1.1 De keuze voor Kennisstad

Al in de tweede helft van de jaren negentig werden activiteiten ondernomen om ict te integreren in de Almeerse samenleving. Zo werd in 1998 een project uitgevoerd waarbij enkele basisscholen werden voorzien van een ict-infrastructuur. Dat was het begin van een reeks projecten die als impliciet doel hadden om het onderwijskundige gebruik van ict in Almeerse scholen te bevorderen.¹ In 2000 kreeg de keuze voor ict een vervolg met de oprichting van het Platform Almere I-CiTy,² dat als doel had kennis en ervaring tussen ict-bedrijven, de gemeente en instellingen (o.a. onderwijs) uit te wisselen.

De inzet op ict kreeg breder gestalte met de gemeentelijke keuze om een kennisstad te worden in 2001. Een jaar eerder dong Almere mee naar het Kenniswijk-project van het ministerie van Verkeer en Waterstaat. Hoewel de gemeente niet werd verkozen als pilotstad voor dit project, besloot de gemeente om een onderzoek uit te laten voeren of Almere een vergelijkbaar project op eigen initiatief kon realiseren. Dat resulteerde in de gemeentelijke I-visie van 2001, waarin werd onderkend dat ict een belangrijke bijdrage kon leveren aan de doelstellingen en ambities van het gemeentebestuur voor de ontwikkeling van Almere.³ De gemeente wilde zich daarbij richten op de beleidsterreinen 'Wonen', 'Werken & Leren' en 'Welzijn' met elk hun eigen doelstellingen. In juli 2001 gaf de gemeenteraad opdracht de initiatiefgroep Almere Kennisstad te formeren met als doel sturing te geven aan ict-

¹ Gemeente Almere, 2004: *Kennis maken met ICT*.

² De naam van dit platform werd later veranderd in Platform I-City.

³ Gemeente Almere, 2001: *Rapport De I-visie van Almere*.

projecten binnen de drie beleidsterreinen. Aan het einde van datzelfde jaar werd de start mogelijk gemaakt van de eerste twaalf projecten.

1.2 Stichting Almere Kennisstad

Doelstellingen

Om de gemeentelijke doelstellingen te behalen heeft de gemeente Almere in 2003 besloten om de Stichting Almere Kennisstad in het leven te roepen. Deze stichting bundelde de krachten van het Platform Almere I-City en de initiatiefgroep Almere Kennisstad. De Stichting Almere Kennisstad wil een relevante bijdrage leveren aan de kwaliteit van Wonen, Werken & Leren en Welzijn in Almere door middel van innovatieve ict-projecten en het bevorderen van de ict-bedrijvigheid. De stichting heeft vier langetermijndoelstellingen:⁴

- Het verbeteren van de woonkwaliteit in Almere door middel van het realiseren van ict-voorzieningen in en rond woningen, zodanig dat tegemoet wordt gekomen aan de toekomstige wensen/eisen van een groeiend aantal inwoners, terwijl de reputatie van de stad op dit terrein verder wordt versterkt.
- Het bevorderen van de economische ontwikkeling in Almere door het verbeteren van het vestigingsklimaat voor ict-ondernemers en het bijdragen aan de jaarlijkse groei van het aantal banen in deze sector.
- Het verhogen van de kwaliteit van het onderwijs in Almere door het toegankelijker maken van het onderwijsaanbod voor diverse doelgroepen en door de implementatie van ict-toepassingen op verschillende onderwijsniveaus (o.a. media-educatie en e-learning).
- Het verbeteren van de welzijnssituatie voor inwoners van Almere door ict gericht in te zetten voor de gezondheidszorg en voor het bevorderen van veiligheid en sociale cohesie in wijken en buurten.

⁴ Stichting Almere Kennisstad, 2003: *Stichting Almere Kennisstad Bedrijfsplan 2003-2004*.

Organisatie

Bij de uitvoering van het Kennisstad-beleid werd uitgegaan van een samenwerking tussen publieke en private organisaties (PPS-constructie). Tot begin 2007 was het bestuur van de stichting samengesteld uit vertegenwoordigers van verschillende (semi-)publieke en private organisaties. In het stichtingsbestuur zaten toen de gemeente Almere, Zorggroep Almere, Bibliotheek Almere, ROC Flevoland, het Instituut voor Information Engineering (IIE), Platform I-City, Hewlett Packard, KPN, de woningcorporaties Goede Stede, Groene Stad en Ymere, en Inter Access.⁵ Het bestuur stuurde op hoofdlijnen en vergaderde gemiddeld drie tot vier keer per jaar. Private partijen betaalden een jaarlijkse contributie van € 34.000. Naast deze bestuurlijke betrokkenheid werden de deelnemende partijen geacht om elk minimaal één projectvoorstel per jaar in te dienen.⁶

Begin 2007 heeft een wijziging van de bestuursstructuur van de Stichting Almere Kennisstad plaatsgevonden. Het stichtingsbestuur is hierbij omgevormd tot een Raad van Toezicht. Ook is het aantal bestuursleden van de stichting teruggebracht van elf naar maximaal vijf leden. Hoewel dit niet is opgenomen in de statuten, bestaat het plan om een Raad van Advies in te stellen die het stichtingsbestuur gevraagd en ongevraagd kan adviseren.⁷ Er wordt binnen de nieuwe bestuursstructuur geen financiële bijdrage meer geleverd door private partijen; wel blijven marktpartijen financieel participeren in projecten van de stichting.

Werkwijze

De Stichting Almere Kennisstad heeft vanaf het begin gekozen voor een faciliterende rol. De daadwerkelijke uitvoering van de projecten werd – in de meeste gevallen – overgelaten aan particuliere bedrijven. De stichting heeft de volgende taken:⁸

- **Project Control**
 - beoordelen en bewaken van de projecten op planning, budget, kwaliteit, organisatie;
 - opstellen rapportages voor het bestuur;

⁵ Stichting Almere Kennisstad: *Beter Wonen, Werken & Leren en Welzijn met behulp van ICT*.

⁶ Gemeente Almere, 2003: *Oprichting en bekostiging Stichting Almere Kennisstad* (6 januari 2003).

⁷ Zie website Stichting Almere Kennisstad: www.almerekennisstad.nl.

⁸ Stichting Almere Kennisstad, 2003: *Stichting Almere Kennisstad Bedrijfsplan 2003-2004*.

- begeleiding en ondersteuning van projectleiders.
- **Advisering en ondersteuning**
 - ondersteuning van het bestuur van Almere Kennisstad in de meest brede zin (voorbereiding besluitvorming, verslaglegging, informatieverstrekking, etc.);
 - beantwoording van openstaande juridische, organisatorische en financiële vragen betreffende de oprichting van de Stichting Almere Kennisstad;
 - gevraagd en ongevraagd adviseren over alle aspecten van de programma-implementatie;
 - advisering over nieuwe projectaanvragen en -voorstellen die aan het bestuur worden aangeboden;
 - projectontwikkeling in brede zin.
- **Monitoring en effectmeting**
 - monitoren van voortgang bij de uitvoering van projecten en opstellen van rapportages ter zake voor het bestuur;
 - meten van effecten die de projecten hebben gesorteerd, daarbij nagaan welke bijdragen zijn geleverd aan het dichterbij brengen van langetermijnbeleidsdoelstellingen.

Private partijen kunnen een idee bij de stichting indienen, dat moet voldoen aan een aantal criteria. Zo moet het bijdragen aan één van de langetermijndoelstellingen op het gebied van Wonen, Werken & Leren en Welzijn, en moet het gaan over de inzet van ict. Ook moet het idee een innovatief karakter hebben, het kennisniveau vergroten en/of de toegankelijkheid van ict-toepassingen vergroten. Tot slot moet het idee voor het project worden gedragen door meerdere partijen, die gezamenlijk investeren door inzet van kennis, capaciteit en/of financiële middelen.⁹ Tot op heden zijn er 29 projecten uitgevoerd die gericht waren op de beleidsterreinen Wonen, Werken & Leren en Welzijn.

Naast de projecten organiseert de Stichting Almere Kennisstad seminars, ondersteunt zij via het Platform I-CiTy – dat onderdeel uitmaakt van de stichting – het lokale bedrijfsleven bij ict-gerelateerde vraagstukken en zorgt zij voor een breed netwerk voor deelnemende bedrijven.

⁹ Stichting Almere Kennisstad: *Beter Wonen, Werken & Leren en Welzijn met behulp van ICT*.

1.3 Aanleg van glasvezelnetwerk

Om de keuze voor ict als speerpunt van het economische beleid kracht bij te zetten, heeft de gemeente Almere in 1999 besloten om een glasvezelnetwerk aan te leggen binnen de stad.¹⁰ Glasvezel maakt bijzonder snelle internetverbindingen mogelijk die kunnen bijdragen aan de economische aantrekkelijkheid van Almere voor bedrijven.

De eerste fase van de aanleg van een glasvezelnetwerk werd in gang gezet door de vestiging van het ict-dienstencentrum SARA Reken- en Netwerkdiensten in Almere. Dit bedrijf kon volgens de gemeente de ict-bedrijvigheid binnen Almere enorm stimuleren. Om SARA tegemoet te komen in de kosten voor verhuizing van een deel van haar activiteiten naar Almere, heeft de gemeente een investering van zo'n € 2,3 miljoen gedaan. Dat heeft begin 2001 geleid tot de start van een datacenter van SARA in Almere. De tweede fase van de aanleg van een glasvezelnetwerk binnen Almere was het pilotproject Almere Fiber Pilot, waarbij in 2003 een glasvezelnetwerk in de Almeerse Staatsliedenbuurt en Noorderplassen, evenals op de bedrijventerreinen Randstad, Markerkant en Frezersplaats werd aangelegd.¹¹ Het project – een publiek-private samenwerking – was een pilot voor de realisering van een glasvezelinfrastructuur in heel Almere.

De derde fase had als doel het glasvezelnetwerk voor alle burgers van Almere beschikbaar te maken. Door een gebrek aan investeerders is dit project in eerste instantie niet van de grond gekomen. Vervolgens is besloten om in 2006 eerst breedband beschikbaar te stellen voor publieke instellingen en alle scholen binnen de gemeente (fase 4: Fiber to the Institute). In datzelfde jaar werd fase 5 – Fiber to the Business – uitgevoerd en werd het glasvezelnetwerk aangelegd naar alle bedrijventerreinen binnen Almere. De gemeente heeft voor de periode 2007-2012 het plan om in publiek-private samenwerking een glasvezelnetwerk voor de hele stad te realiseren.

¹⁰ Gemeente Almere, 1999: *Actieprogramma 1999-2005*.

¹¹ Gemeente Almere, 2003: *Breedband in Almere*.

1.4 Doorwerking van het beleid

Met ict als speerpunt van het economische beleid wil Almere zich op de kaart zetten als een kennisstad. In de praktijk leeft het begrip ‘Almere Kennisstad’ echter nauwelijks onder Almeerse bedrijven. Uit een enquête onder 317 bedrijven in Almere blijkt dat slechts 24,4% van de respondenten bekend is met Almere Kennisstad; bijna 10% van de geënquêteerden heeft er wel eens van gehoord (tabel 1.1). Dit beeld wordt bevestigd door interviews met het lokale bedrijfsleven, de Vereniging Bedrijfskring Almere (VBA) en de Kamer van Koophandel (KvK). Een mogelijke verklaring daarvoor is dat de gemeente c.q. Stichting Almere Kennisstad onvoldoende aandacht besteedt aan promotionele activiteiten en zich toespitst op slechts een beperkt deel van het Almeerse bedrijfsleven.

Tabel 1.1 Bent u bekend met Almere Kennisstad?

Ja	10	24,4%
Nee	27	65,9%
Enigszins	4	9,8%
Totaal	41	100%

Bron: NYFER

Voor de promotie van Almere als vestigingsplaats is een aparte stichting actief, namelijk Almere City Marketing. Het is belangrijk dat de activiteiten van Stichting Almere Kennisstad en die van Almere City Marketing zo goed mogelijk op elkaar worden afgestemd.

Ook buiten de stadsgrenzen staat Almere niet te boek als een kennisstad. Het begrip ‘kennisstad’ is ook niet erg onderscheidend: Nederland telt inmiddels vele gemeenten die zich profileren als kennisstad.

1.5 Kosten en baten van Kennisstad

Kosten van Stichting Almere Kennisstad

De 29 projecten van Stichting Almere Kennisstad hebben in totaal zo'n € 10,4 miljoen gekost. Deze projecten werden gefinancierd met publieke en private middelen. De gemeente heeft bijna € 3 miljoen van dit bedrag bekostigd, oftewel 29% van het totaalbedrag. Via de provincie Flevoland heeft de stichting ongeveer € 1 miljoen aan EU-gelden ontvangen voor enkele Kennisstad-projecten; dat komt overeen met zo'n 10% van de totale projectkosten. Het project e-Boat heeft het meest gekost, namelijk zo'n € 4,5 miljoen (circa 43% van het totaalbedrag); de Stichting Almere Kennisstad heeft in dit project € 538.637 geïnvesteerd, de rest van het bedrag was een co-financiering van de gemeente Almere (€ 1.646.017) en de Bestuurscommissie Openbaar Onderwijs Almere (€ 2.313.929). Overige marktpartijen hebben zo'n € 2,4 miljoen bijgedragen (23% van het totaalbedrag). Tabel 1.2 geeft bovenstaande weer. In tabel 1.3 wordt voor elk Kennisstad-project de gemeentelijke subsidie weergegeven.

Tabel 1.2 Verdeling van de projectkosten van Stichting Almere Kennisstad

	Bijdrage projectkosten	Procentuele bijdrage
Gemeente Almere	€ 2.984.802	29%
Co-financiering e-Boat*	€ 3.959.946	38%
EU-gelden en provincie Flevoland	€ 1.077.541	10%
Gelden overige partijen	€ 2.394.616	23%
Totaal	€ 10.416.905	100%

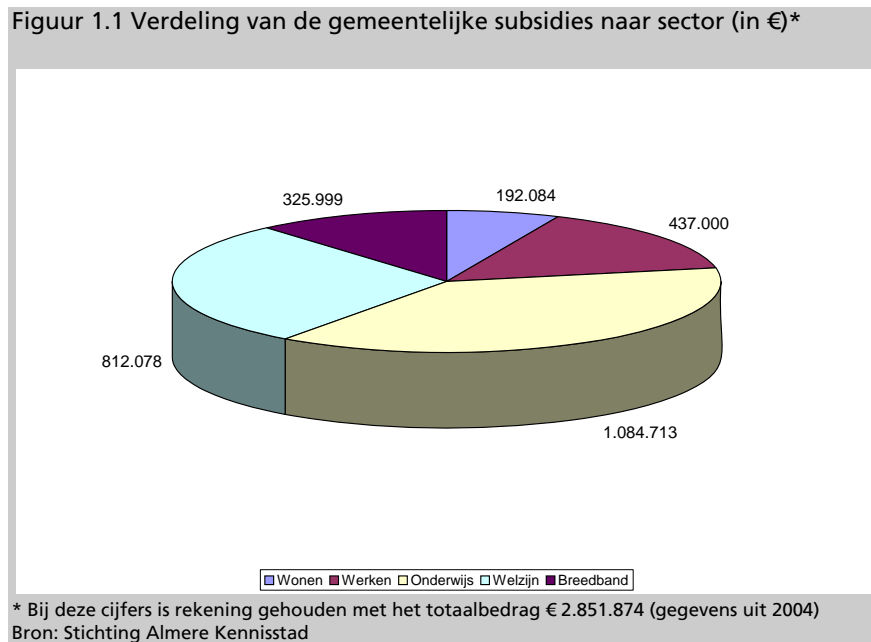
* Het gaat hier om gemeentelijke middelen
Bron: Gemeente Almere, 2007

Tabel 1.3 Subsidies van de gemeente Almere in Kennisstad-projecten (in €)

Project	Subsidie gemeente
Gezondheidsportaal	95.317
FttH	216.000
Digitaal filiaal ROCf	20.420
Internetcommunity Sociale Cohesie	72.605
Digitaal Hoger Onderwijs	174.500
e-Boat	538.637
e-Captains	13.840
Media Educatie	160.639
ICT Tussen de Vaarten	19.966
Abrinet	68.067
Almere XSpack	-
Brandveiligheid Stichtse kant	56.722
PC Thuis	183.000
Smart Homes	50.000
Cultureel Digitaal	76.500
Digitale ICT-Marktplaats	110.000
i-Cafe	50.000
Breedbandbeeldbibliotheek	75.000
Beter Wonen	103.700
Scoren in bedrijfssectoren	80.000
Pilot Gezondheidsportaal	155.000
Almere Fiberpilot	110.000
Fonologische computer	39.800
Domotion	100.000
Infomere	55.000
Web in de Wijk	70.000
Wijkportaal Literatuurwijk	83.689
SIAM	120.000
Selfcareplanning Flevoziekenhuis	34.400
Totaal	2.932.802

Bron: Gemeente Almere

Uit figuur 1.1 blijkt dat het grootste deel van de gemeentelijke subsidies voor Stichting Almere Kennisstad is gestopt in projecten binnen de terreinen 'onderwijs' en 'welzijn'.

Naast de projectkosten waren er ook apparaatskosten van de Stichting Almere Kennisstad. In de periode van 1 juli 2001 t/m 31 december 2006 lagen de totale lasten op € 2.041.161. Het grootste deel van dat bedrag (81%) werd betaald door de gemeente Almere, waarbij € 366.290 werd bekostigd met EU-gelden. Tabel 1.4 geeft een en ander weer.

Voor de periode 2007-2010 heeft de Stichting Almere Kennisstad een innovatiefonds van circa € 5 miljoen ontvangen van de gemeente Almere en de provincie Flevoland. Daarnaast wordt jaarlijks zo'n € 350.000 door de gemeente geïnvesteerd in het programmabureau van de stichting.¹²

¹² Stichting Almere Kennisstad, 2006: *Ontwikkelen en innoveren met ict*.

Tabel 1.4 Apparaatkosten Stichting Almere Kennisstad

Jaar begroting	Lasten	Bijdrage gemeente	Subsidie	Rechtsvorm
1 juli 2001 t/m 31 dec. 2001	€ 158.093	€ 158.093	100%	Project gemeente
1 jan. 2002 t/m 31 dec. 2002	€ 522.227	€ 522.227	100%	Project gemeente
1 jan. 2003 t/m 31 dec. 2004 ¹³	€ 698.444	€ 502.500	72%	Project gemeente /Stichting
1 jan. 2005 t/m 31 dec. 2005	€ 336.397	€ 198.590 ¹⁴	59%	Stichting
1 jan. 2006 t/m 31 dec. 2006	€ 326.000	€ 267.700 ¹⁵	82%	Stichting
Totaal	€ 2.041.161	€ 1.649.110	81%	

Bron: Gemeente Almere

Kosten van het glasvezelnetwerk

Ook voor de aanleg van een glasvezelnetwerk binnen Almere heeft de gemeente een aanzienlijke financiële bijdrage geleverd. Het aantrekken van SARA naar Almere werd gezien als een kans om een hoogwaardige communicatie-infrastructuur te ontwikkelen, waardoor Almere als belangrijke Nederlandse ict-stad op de kaart zou worden gezet. De gemeente heeft samen met SARA een projectplan opgezet, dat als doel had om een vestiging van SARA in de stad te realiseren en om ict-ontwikkelingen in Almere te stimuleren en ondersteunen.¹⁶ Voor dit project heeft de gemeente destijds 5 miljoen gulden (€ 2,27 miljoen) uitgetrokken.¹⁷

¹³ In de jaren 2003 en 2004 heeft de overgang naar de oprichting van de stichting plaatsgevonden. Ten behoeve van een overzichtelijke presentatie zijn deze twee jaren samengevoegd.

¹⁴ Hier is sprake van een via de provincie Flevoland ontvangen EPD-subsidie ("blijven innoveren") van € 98.590 en een extra gemeentelijke overbruggingsbijdrage van € 100.000.

¹⁵ Dit betreft een EPD-subsidie ("blijven innoveren").

¹⁶ SARA, 2003: *Tussentijdse rapportage projectplan 'SARA in Almere'*.

¹⁷ Gemeente Almere, 1999: *Brief aan het College van Burgemeester & Wethouders. Intentieverklaring SARA in Almere* (22 november 1999).

Het Kennisstad-project Fiber to the Home (FttH) kostte de gemeente € 216.000. Dit betrof een vooronderzoek dat uiteindelijk heeft geleid tot de Almere Fiber Pilot¹⁸ die zo'n € 3,5 miljoen heeft gekost.¹⁹ Het ministerie van Economische Zaken heeft hieraan een bijdrage geleverd van ruim € 1 miljoen; dat geld mocht en is alleen aangewend voor organisatie en onderzoekskosten. De gemeentelijke investering moet in 20 jaar weer terugbetaald zijn via de exploitatie van het glasvezelnetwerk (door inkomsten uit verhuur van huisaansluitingen). De projecten Fiber to the Institute (FttI) en Fiber to the Business (FttB) hebben de gemeente niets gekost. De publieke instellingen bekostigen FttI door tien jaar huur te betalen voor het gebruik van de locatieaansluitingen en FttB wordt gefinancierd door private bedrijven. Tabel 1.5 geeft een en ander weer.

Tabel 1.5 Gemeentelijke investeringen in de aanleg van een glasvezelnetwerk

Project	Bijdrage gemeente
Vestiging SARA	€ 2,27 miljoen
Almere Fiber Pilot	€ 3,56 miljoen
Fiber to the Home*	€ 216.000
Fiber to the Institute	-
Fiber to the Business	-
Totaal	€ 6 miljoen

* Dit is een project van de Stichting Almere Kennisstad geweest
Bron: Gemeente Almere

Baten

De Kennisstad-projecten hebben geen grote, direct meetbare bijdrage geleverd aan de werkgelegenheids- en onderwijsdoelstellingen van de gemeente (zie hoofdstukken 4 en 5). Dat betekent niet dat de gemeentelijke subsidies voor deze projecten weggegooid geld zijn. Veel projecten hadden een bijzonder innovatief karakter waardoor men in de uitvoering tegen

¹⁸ Voorheen Breedbandproef Staatsliedenwijk.

¹⁹ Gemeente Almere, 2003: *Brief aan het College van Burgemeester & Wethouders. Breedband in Almere* (22 april 2003).

onbekende problemen opliep. Zo was het project Gezondheidsportaal (digitaal inloggen in het ziekenhuis) een vernieuwend project dat door het innovatieve karakter moeilijk van de grond kwam. Inmiddels is het echter veel minder baanbrekend geworden om via internet ziekenhuisafspraken te maken.

Bovendien is het beleid Almere Kennisstad gericht op de lange termijn. Men moet zich dus niet blind staren op (uitblijvende) kortetermijnresultaten. Ook al heeft Almere Kennisstad tot op heden nog onvoldoende concrete resultaten opgeleverd, er gaat wel een stimulerende signaalwerking vanuit dat er iets gebeurt in Almere: “*t kan in Almere*”.

1.6 Beoordelingskader

Het beleid Almere Kennisstad zal in de volgende hoofdstukken vanuit verschillende perspectieven worden beoordeeld.

1. Is het voeren van een Kennisstad-beleid economisch zinvol (beoordeling beleidsfilosofie) en uit welke onderdelen moet zo'n beleid dan bestaan?
2. Is het beleid doelmatig georganiseerd?
3. Bereikt het beleid zijn doelstellingen?
4. Hoe vallen de resultaten van het beleid te beoordelen tegen de achtergrond van wat andere (vergelijkbare) steden op dit gebied presteren (benchmark)?

2 De beleidsfilosofie onder de loep

Almere voert al bijna tien jaar een beleid dat gericht is op de ontwikkeling tot kennis- en ict-stad. Is dit beleid zinvol vanuit een economisch perspectief? Aan de hand van inzichten uit de economische literatuur over de rol van steden in een kenniseconomie wordt het Kennisstad-beleid van Almere tegen het licht gehouden.

2.1 Keuze voor kennis

Kennis ('menselijk kapitaal') speelt in de hedendaagse economie een sleutelrol. Economische studies laten zien dat het verschil in menselijk kapitaal de belangrijkste verklaring is achter welvaartsverschillen tussen regio's en landen. Steden en regio's waar de inwoners hoger opgeleid zijn, blijken sneller te groeien dan steden en regio's waar menselijk kapitaal schaarser is.²⁰ Ook voor Nederland is aangetoond dat in steden met een hoger opgeleide bevolking de werkgelegenheid sneller groeit dan in steden met een minder hoog opgeleide bevolking.²¹

Volgens de Amerikaanse econoom Richard Florida zijn het niet zozeer de hoogopgeleiden die voor een sterkere groei van de werkgelegenheid zorgen, maar gaat het om een specifieke bevolkingsgroep, die hij omschrijft als de *creative class*.²² De creatieve klasse omvat volgens Florida beroepsgroepen zoals ict-ers, architecten, ingenieurs, (para)medici, sociale wetenschappers en onderwijzers, maar ook artistieke beroepen zoals schrijvers, modeontwerpers, musici, acteurs, fotografen, regisseurs en artiesten. Daarnaast vallen ook professionals, zoals financiële en commerciële experts, ict-ers, juristen, adviseurs en managers onder de creatieve klasse. In totaal omvat de creatieve klasse volgens Florida zo'n 30% van de Amerikaanse beroepsbevolking. Marlet en Van Woerkens hebben voor Nederland de omvang van de creatieve klasse in kaart gebracht, waarbij zij een iets nauwere definitie hanteren. Zij komen dan op een omvang van 20% van de beroepsbevolking.²³ Overigens is er een grote overlap tussen het aantal

²⁰ Glaeser en Saiz, 2003: *The rise of the skilled city*.

²¹ Marlet en Van Woerkens, 2004: *Skills and creativity in a cross-section of Dutch cities*.

²² Florida, 2002: *The rise of the creative class, and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*.

²³ Marlet en Van Woerkens, 2004: *Atlas voor gemeenten 2004*.

hoogopgeleiden en de creatieve klasse, zoals die door Florida wordt gedefinieerd.²⁴

Niet elke gemeente is even kansrijk om zich tot creatieve *hotspot* te ontwikkelen. Behalve een ruim aanbod van technologie, kennis, onderwijsinstellingen, culturele attracties, creatieve uitingen, ontmoetingsplaatsen en uitgaansgelegenheden moet er ook een klimaat heersen dat openstaat voor nieuwe, afwijkende ideeën en tolerant is tegenover nieuwkomers (immigranten).²⁵ Daarnaast benadrukt Florida het authentieke, unieke karakter waarover een creatieve stad moet beschikken.

Bovendien kunnen er heel verschillende patronen zijn waardoor steden tot bloei komen.²⁶ In technologisch-innovatieve steden zijn het vooral innovatieve ondernemers die aan de wieg staan van nieuwe economische activiteiten die zorgen voor groei en bloei van steden (vergelijk Anton Philips in Eindhoven). In cultureel-intellectuele steden kan de botsing tussen de gevestigde (conservatieve) orde en radicale vernieuwingsgezinde krachten een nieuwe periode inluiden waarin cultuur en wetenschap tot bloei komen (Berlijn in de jaren dertig van de vorige eeuw). In cultureel-technologische steden wordt een brug geslagen tussen cultuur en technologie waardoor nieuwe creatieve industrieën kunnen ontstaan (vergelijk de filmindustrie in Hollywood). En techno-organisatorische steden blinken uit door originele oplossingen te ontwikkelen voor de problemen die het moderne, stedelijke leven met zich meebrengt. Elke stad moet dus zijn eigen weg zoeken en ook in minder verstedelijkte gebieden, waar minder bedrijven met hoogopgeleide kenniswerkers zijn dan in de grootstedelijke agglomeraties, is de aanwezigheid van kenniswerkers positief gerelateerd aan de werkgelegenheids groei.²⁷

De praktijk in Almere

Hoewel Almere qua inwonertal inmiddels de achtste gemeente van Nederland is en volgens de *Nota Ruimte*²⁸ moet doorgroeien tot vijfde stad van het land (350.000 inwoners), mist Almere (vooralsnog) de

²⁴ Uit onderzoek van Marlet en Van Woerkens blijkt dat de omvang van de creatieve klasse ook in Nederland de ontwikkeling van de werkgelegenheid in steden beter verklaart dan het aantal hoogopgeleiden. Zie Marlet en Van Woerkens, 2004: *Atlas voor gemeenten 2004*.

²⁵ Florida, 2005: *The flight of the creative class*.

²⁶ Hall, 1998: *Cities in civilization*.

²⁷ Raspe, Van Oort en De Bruijn, 2005: *Kennis op de kaart*.

²⁸ Ministerie van VROM, 2006: *Nota Ruimte. Ruimte voor ontwikkeling*.

kenmerken van een historisch, cultureel en creatief centrum. De nabijheid van Amsterdam waar deze voorzieningen wel in hoge mate aanwezig zijn, maakt dat Almere zich ook niet snel tot zo'n centrum zou kunnen ontwikkelen. Dat wil helemaal niet zeggen dat Almere daarmee veroordeeld is tot een tweederangs positie in de kenniseconomie. Almere kan zich bijvoorbeeld proberen te onderscheiden door technologisch hoogwaardige (ict-) voorzieningen voor bewoners en bedrijven aan te bieden of door nieuwe vormen van dienstverlening te ontwikkelen die aansluiten bij hedendaagse behoeften. Dat is met het economische beleid gericht op de ontwikkeling tot kennis- en ict-stad ook gebeurd.

Beoordeling

De keuze van Almere om zich als kennisstad te profileren kan positief worden beoordeeld. Kennis is immers steeds meer de motor van economische groei en werkgelegenheid. Inmiddels echter hebben ook veel andere steden zichzelf tot kennisstad uitgeroepen en heeft dat etiket nauwelijks onderscheidend karakter meer. Het is positief dat Almere al vanaf het begin het begrip 'kennisstad' heeft geconcretiseerd door ict als speerpunt van beleid te kiezen en in te zetten op technologische innovaties. Daarmee is meer focus en onderscheidend vermogen verkregen dan met de algemene aanduiding als 'kennisstad'.

2.2 Inspelen op lokale kansen en ontwikkelingen

Met name Porter wees er in het begin van de jaren tachtig op dat de concurrentiekracht van landen en regio's afhangt van innovatieve ontwikkelingen die zich sterk concentreren in bepaalde stedelijke gebieden waar zich onderling samenhangende clusters van activiteiten en bedrijvigheid bevinden.²⁹ Silicon Valley in Californië is natuurlijk het bekendste voorbeeld van zo'n regionaal geconcentreerd cluster van activiteiten, maar ook dichterbij huis zijn er voorbeelden die illustreren hoe regio's tot bloei komen door uit te blinken in heel specifieke activiteiten.

Waar en wanneer zulke clusters ontstaan, is moeilijk te voorspellen. Toeval speelt hierbij een belangrijke rol, evenals de aanwezigheid van creatieve,

²⁹ Porter, 1990: *The competitive advantage of nations*.

gedreven ondernemers. Het ontstaan van dergelijke ontwikkelingen valt niet te sturen. Er zijn legio voorbeelden van mislukte projecten waarbij ‘activistische’ overheden, vaak met inzet van omvangrijke publieke middelen, geprobeerd hebben ‘veelbelovende’ sectoren zoals ict, *life sciences*, nanotechnologie enz. van de grond te krijgen, zonder goed zicht te hebben op de voorwaarden waaraan daarvoor moet zijn voldaan. Het komt maar zelden voor dat politici beter dan de markt weten welke ontwikkelingen en sectoren kansrijk zijn en waar het geld op moet worden ingezet.³⁰ De consensus in de economische literatuur is dan ook dat politici niet moeten proberen zelf de ‘winnende sectoren’ te selecteren. Zij kunnen zich beter beperken tot het identificeren van kansrijke ontwikkelingen die zich ter plaatse voordoen en proberen die te faciliteren en ondersteunen.³¹ Dit is ook de lijn die het ministerie van EZ in de nota *Pieken in de Delta* heeft gekozen om het regionaal-economische beleid vorm te geven.³²

De praktijk in Almere

Almere is een jonge stad en kent daardoor nog weinig activiteiten of sectoren waarin het zich vanouds heeft gespecialiseerd. De gemeente heeft sinds 1998 ingezet op ict als speerpunt van het economische beleid. De komst van SARA naar Almere is aangegrepen om een start te maken met de aanleg van een glasvezelnetwerk in de gemeente. De keuze voor ict sluit ook aan bij het feit dat er in Almere relatief veel bedrijven zijn die zich op ict-infrastructuur en -diensten toeleggen (zie hoofdstuk 4).

Beoordeling

In de beeldvorming van moderne, nieuwe stad (*technopolis*) is een keuze voor ict als speerpunt van economisch beleid geen onlogische keuze. Bovendien waren en zijn er in Almere relatief veel ict-bedrijven. Bij de uitwerking van dit beleid is samenwerking gezocht met het lokale bedrijfsleven en ingespeeld op lokale kansen en ontwikkelingen.

³⁰ Jacobs en Theeuwes, 2004: *Innovatie in Nederland*.

³¹ Blakely en Bradshaw, 2002: *Planning local economic development*.

³² Ministerie van EZ, 2005: *Pieken in de Delta*.

2.3 Onderwijs- en onderzoeksinstellingen

Onderwijs- en onderzoeksinstellingen spelen een belangrijke rol in het bevorderen van regionale economische groei en werkgelegenheid. Met name in de VS is veel onderzoek gedaan naar de invloed van universiteiten op de regionale economie en arbeidsmarkt. Het bekendste voorbeeld is Boston, waar acht toonaangevende universiteiten, waaronder Harvard en MIT, in een straal van negen kilometer bij elkaar zitten. Deze universiteiten spelen een sleutelrol in de economische en technologische ontwikkeling en hebben aan de wieg gestaan van nieuwe bedrijfstakken als informatica, medische apparatuur, biotechnologie en genetica.³³ Alleen in de regio Boston al zorgen zij voor een economische impuls van \$ 8 miljard per jaar, bieden zij werk aan 50.000 werknemers en indirect nog eens aan 40.000 in andere bedrijven. Bovendien ontstaan er jaarlijks vele tientallen nieuwe ondernemingen als *spin-offs* van de onderzoeksactiviteiten. Daarnaast trekken zij internationale ondernemingen als Amgen, Cisco, Merck, Novartis, Pfizer en Sun Microsystems aan die er researchcentra vestigen om te profiteren van de concentratie van wetenschappelijk talent. Ook andere studies bevestigen het belang van universiteiten en kennisinstellingen voor de economische ontwikkeling.³⁴

De praktijk in Almere

Het opleidingsniveau van de beroepsbevolking in Almere is relatief laag. Dat is een handicap voor de ontwikkeling tot kennisstad, te meer omdat laag opleidingsniveau een zelfversterkend effect heeft. In gemeenten waar weinig hoger opgeleiden wonen, is doorgaans ook de aanwas van hoger opgeleiden laag.³⁵ Het aantrekken van (hoger)onderwijsinstellingen is van meet af aan één van de hoofddoelstellingen van het economische beleid in Almere geweest. Resultaten van dit beleid zijn de oprichting van het Instituut voor Information Engineering (IIE) in 1998, de komst van een Pabo in 2001 en één jaar later de vestiging van ACTA, de gemeenschappelijke faculteit tandheelkunde van de Universiteit van Amsterdam en de Vrije Universiteit. Ook bestaat momenteel nog de bachelor-opleiding Gedrag en Samenleving van de UvA in Almere; die opleiding verdwijnt echter aan het eind van dit

³³ Appleseed, 2003: *Engines of economic growth*.

³⁴ Paytas, Gradeck en Andrews, 2004: *Universities and the development of industry clusters*, BJK Associates, 2002: *The influence of R&D expenditures on new firm formation and economic growth*.

³⁵ Glaeser, 1994: *Cities, information and economic growth*.

collegejaar uit de gemeente. In 2007 gaat de nieuwe HvA-opleiding Ondernemen, Innovatie en Techniek (OIT) van start. Ook is het de bedoeling dat in het nieuwe studiejaar praktijkgestuurde opleidingstrajecten (minoren) en post-hbo/wo-opleidingen van de Dutch Health School Almere (DHSA) worden aangeboden. Tot slot zijn er plannen voor een Business School Almere en het International New Town Institute (INTI).

Het aantrekken van studenten en hogeronderwijsinstellingen naar Almere wordt bemoeilijkt door landelijke regelgeving (licenties) en de nabijheid van Amsterdam en Utrecht, die een grotere aantrekkingskracht uitoefenen op jongeren en studenten.

Beoordeling

Het belang van onderwijsinstellingen en kennisinstututen voor de ontwikkeling tot kennisstad is in Almere onderkend. Het aantrekken en opzetten daarvan maakt dan ook een vast onderdeel uit van het economische beleid. De successen op dit beleidsonderdeel zijn tot nu toe beperkt gebleven (zie hoofdstuk 4). Dit doet echter geen afbreuk aan de juistheid van de beleidsrichting.

2.4 Regionale samenwerking

Sinds het midden van de vorige eeuw hebben steden een enorme verandering ondergaan. Het traditionele patroon van de compacte stad waar wonen en werken samenkwamen op een zeer beperkt oppervlak, maakte gaandeweg plaats voor een uitwaaiering van activiteiten over een veel uitgestrekter verstedelijkt gebied. Vooral de opkomst van snellere en goedkopere transportmogelijkheden – met name de auto – is daarop van invloed geweest.³⁶

In zo'n uitwaaierende stad oriënteren bewoners en bedrijven zich voor huisvesting, werk, inkopen, voorzieningen, onderwijs en vrijetijdsbesteding op verschillende centra. Er ontstaat een polycentrisch netwerk dat zich over meerdere gemeenten kan uitstrekken. In de literatuur wordt hiervoor de term 'netwerkstad' gebruikt. Hoewel de netwerkstad dus bestaat uit

³⁶ Glaeser en Kahn, 2003: *Sprawl and economic growth*.

meerdere centra die verschillende functies vervullen, vormt zij één woningmarkt, één arbeidsmarkt, één onderwijsmarkt en één uitgaansmarkt. Terwijl de netwerkstad als geheel alle voorzieningen moet bieden,³⁷ kunnen de afzonderlijke gemeenten binnen dit grotere geheel zich specialiseren op één of meerdere taken.

Almere is een typisch product van deze ontwikkeling. Het is gebouwd om de bevolkingsgroei van zowel Amsterdam als het Gooi op te kunnen vangen en maakt onderdeel uit van de Noordvleugel van de Randstad die loopt van Haarlem/Schiphol tot Almere. Veel van de inwoners zijn oorspronkelijk afkomstig uit Amsterdam of hebben er nog een relatie mee (werk, recreatie, sociale contacten). Dat is het duidelijkst te zien aan de dagelijkse pendel tussen Amsterdam en Almere. Schiphol is bijvoorbeeld nog altijd de grootste werkgever van Almere.

Terwijl in het verleden vooral de centrale stad beschouwd werd als motor van de economische groei en de werkgelegenheid, blijkt uit onderzoek dat *suburbs* of omringende gemeenten vaak sneller groeien.³⁸ Daaruit trekt men dan soms de conclusie dat de groei in de *suburbs* ten koste gaat van de groei in de centrale stad. Uit onderzoek blijkt echter dat de centrale stad en *suburbs* niet zozeer elkaars concurrenten zijn als het gaat om het genereren van groei en werkgelegenheid, maar elkaar aanvullen.³⁹ Als het goed gaat met de centrale stad is dat ook goed voor de *suburbs*; als de *suburbs* floreren bevordert dat ook de bloei van de centrale stad.⁴⁰ Dit inzicht is van belang voor het economische beleid. Gemeenten in één stedelijk netwerk moeten elkaar niet zozeer zien als concurrenten, maar als partners die elkaar aanvullen en nodig hebben om de economie in de regio als geheel te versterken. Door gezamenlijk op te trekken kunnen zij de bloei van het gehele netwerk bevorderen.

De praktijk in Almere

Als onderdeel van de netwerkstad in de Noordvleugel van de Randstad kan Almere sterk profiteren van de nabijheid van Amsterdam. Hoewel Amsterdam qua uitstraling en diversiteit van de economische structuur niet kan wedijveren met 'metropolen' als New York, Parijs, Tokyo of Londen,

³⁷ Ministerie van VROM, 1999: *De Ruimte van Nederland*.

³⁸ Mieskowski en Mills, 1993: 'The causes of metropolitan suburbanization'.

³⁹ Voith, 1998: 'Do suburbs need cities?'.

⁴⁰ US Department of Housing and Urban Development, 1999: *The state of the cities*.

scoort het op internationale ranglijsten wel hoog als aantrekkelijke vestigingsplaats voor kenniswerkers en kennisintensieve bedrijven.⁴¹ Ook zijn er gunstige perspectieven voor een verdere ontwikkeling als creatieve *hotspot* en *global talent magnet*.⁴² Almere kan daarvan meeprofiteren door als suburb of satellietstad zo dicht mogelijk tegen Amsterdam aan te schurken. Amsterdam op zijn beurt kan sterk profiteren van de aanwezigheid van Almere, onder meer vanwege het ruime arbeidsaanbod en de beschikbare ruimte. In die visie is Almere een aantrekkelijke vestigingslocatie vlakbij het centrum van Amsterdam, de Zuidas en Schiphol waar nog voldoende ruimte is om zich als bedrijf en/of kenniswerker te vestigen en aantrekkelijk te wonen. Voor het aantrekken van bedrijvigheid en werkgelegenheid betekent dit dat Amsterdam en Almere niet elkaars concurrenten zijn maar gezamenlijk moeten optrekken, waarbij Amsterdam de internationale uitstraling en het creatieve imago en Almere het arbeidspotentieel en de vierkante meters heeft.⁴³

Pas betrekkelijk recent is Almere nauwer gaan samenwerken met Amsterdam en andere gemeenten in de Noordvleugel van de Randstad bij het aantrekken van (internationale) bedrijven en als het gaat om de ontwikkeling van bedrijventerreinen en kantorenlocaties.

Beoordeling

De samenwerking met andere gemeenten in de Noordvleugel en het Gooi staat nog in de kinderschoenen. Almere kan de nabijheid van en nauwe verbondenheid met name met Amsterdam sterker uitbaten op basis van eigen sterkten zoals de beschikbaarheid van ruimte en arbeidspotentieel. Te vaak ziet men elkaar nog als concurrenten als het gaat om het aantrekken van bedrijvigheid en werkgelegenheid.

2.5 Bevordering van interactie

Fysieke nabijheid speelt een belangrijke rol in de kenniseconomie. Als mensen elkaar ontmoeten en kennis en ervaring uitwisselen, leren ze van

⁴¹ Gemeente Amsterdam, 2006: *Amsterdam Topstad: metropool*.

⁴² Florida, 2005: *The flight of the creative class*.

⁴³ Sinds kort trekken Amsterdam, Haarlemmermeer, Amstelveen en Almere gezamenlijk op bij de acquisitie van internationale bedrijven.

elkaar en neemt de kennisvoorraad toe. Hoe goed de hedendaagse communicatiemogelijkheden ook zijn, er is nog steeds geen goed alternatief voor *face-to-face* contact.⁴⁴ Persoonlijk contact is noodzakelijk om vertrouwen te creëren en dat vormt de basis voor veel zakelijke transacties. Ook nieuwe ideeën (creativiteit) ontstaan vaak uit rechtstreeks persoonlijk contact. Daarbij gaat het niet alleen om formele contacten, bijvoorbeeld tussen leverancier en klant of tussen opdrachtgever en opdrachtnemer, maar ook om informele contacten of toevallige ontmoetingen. Op dichtbevolkte plaatsen waar veel mensen samenkomen en elkaar ontmoeten (in steden dus), is de kans op dit soort creatieve processen groter. Daar kan kennis gemakkelijker ontstaan, zich verspreiden en in innovatieve producten en diensten worden omgezet. De kenniseconomie heeft dus een belangrijke ruimtelijk aspect: zoveel mogelijk interactie op een zo centraal mogelijke plek.

Scott ziet hier een belangrijke rol weggelegd voor lokale overheden en organisaties.⁴⁵ Zij moeten partijen samenbrengen, hen overtuigen van het nut van gemeenschappelijke initiatieven en samenwerking stimuleren. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan initiatieven ter verbetering van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt, ontwikkeling van (lokale) opleidingen, stimulering van toeleverende diensten en het bevorderen van ondersteunende instituties.⁴⁶ Om te weten wat er speelt in het lokale bedrijfsleven moet de overheid actief participeren in lokale netwerken van bedrijven en organisaties en luisteren naar de vragen en wensen van marktpartijen. Vervolgens kan de gemeentelijke dienstverlening optimaal worden afgestemd op de behoeften van bedrijven en kenniswerkers.

De praktijk in Almere

De Stichting Almere Kennisstad heeft geïnvesteerd in de samenwerking met het regionale bedrijfsleven, het ontwikkelen van netwerken voor ondernemers, het organiseren van bijeenkomsten enz. In Delft, waar ook een Kennisstad-beleid wordt gevoerd, heeft de Stichting Delft Kennisstad een KennisSociëteit opgericht, waar partners in de kenniseconomie en lokale politici elkaar kunnen ontmoeten en tot onderlinge afstemming en

⁴⁴ Volgens Gaspar en Glaeser is ict eerder een aanvulling op dan een vervanging voor *face-to-face* contact. Gaspar en Glaeser, 1996: *Information technology and the future of cities*.

⁴⁵ Scott, 2006: 'Creative cities: conceptual issues and policy questions'.

⁴⁶ Porter, 2001: *Regions and the new economics of competition*.

samenwerking kunnen komen.⁴⁷ Daarvoor worden bijeenkomsten georganiseerd in een historisch pand (het Meisjeshuis) in het centrum van Delft. Wanneer het belang van netwerken onvoldoende wordt ingezien, gaan kansen verloren om optimaal in te spelen op initiatieven vanuit het lokale bedrijfsleven die kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van de lokale kenniseconomie.

Beoordeling

De interactie tussen de lokale politiek en het lokale bedrijfsleven kan beter. Ook informele ontmoetingen spelen daarbij een belangrijke rol. Dat kan bijdragen aan versterking van de Almeerse kenniseconomie.

2.6 Bereikbaarheid en woonaantrekkelijkheid

Nog niet zo lang geleden trokken mensen naar gebieden waar (industriële) bedrijven gevestigd waren om hun kansen op werk en een inkomen zo groot mogelijk te maken. Tegenwoordig gaan mensen niet meer per se wonen waar ze werken, maar kiezen ze steeds vaker voor de aantrekkelijkste woning of woonomgeving. Dit komt vooral door drie factoren: (1) de flexibele carrière waarbij men vaker van werkgever verandert, (2) de toegenomen mogelijkheden van mobiliteit en (3) de toegenomen waarde die men aan de vrije tijd toekent. Voor het economische beleid betekent dit dat het creëren van een aantrekkelijke woonomgeving, met name voor kenniswerkers, steeds belangrijker wordt.

Twee aspecten zijn daarbij van bijzonder belang. Ten eerste moeten kenniswerkers vanuit de woonplaats nog wel een gevarieerd aanbod aan interessante banen kunnen bereiken. Dit geldt zeker voor de zogenaamde *power couples*, hoogopgeleide tweeverdieners die beiden een interessante loopbaan ambiëren.⁴⁸ Door een woonplaats te kiezen van waaruit zij een zo groot mogelijke verscheidenheid aan banen kunnen bereiken, vergroten zij hun kansen om beiden hun carrièrewensen te verwezenlijken.⁴⁹ Ten tweede moet de woonplaats aantrekkelijke voorzieningen bieden ook buiten de

⁴⁷ NYFER, 2005: *Delft Kennisstad*.

⁴⁸ Marlet en Van Woerkens, 2005: *Atlas voor gemeenten 2005*.

⁴⁹ Compton en Pollack, 2004: *Why are power couples increasingly concentrated in large metropolitan areas*.

directe woonsfeer. Het gaat dan om zaken als goed onderwijs, goed openbaar vervoer, een interessant cultureel aanbod, recreatiemogelijkheden (natuur, water, groen), cultureel erfgoed zoals musea of een historische binnenstad, spannende architectuur, sportvoorzieningen, uitgaansgelegenheden, goede winkelvoorzieningen, veiligheid enz. Al deze aspecten bepalen het beeld van een stad en de keuze van hoogopgeleiden om zich daar al dan niet te vestigen dan wel te blijven wonen. Met in hun kielzog bedrijven op zoek naar schaars talent.⁵⁰

De praktijk in Almere

De ligging van Almere in de Noordvleugel van de Randstad betekent dat veel banen vanuit Almere bereikbaar zijn. Vanuit dat perspectief is Almere dus een aantrekkelijke vestigingsplaats voor kenniswerkers, ook al doet de dagelijkse congestie, zowel op de weg als in het openbaar vervoer, daar ernstig afbreuk aan. De bereikbaarheid van banen vanuit Almere kan worden gemeten aan de hand van de zogenaamde bereikbaarheidsindex die is berekend door de Stichting Atlas voor gemeenten.⁵¹ Uit die index blijkt dat Almere van de 50 grootste gemeenten in Nederland op de 36e plaats staat als het gaat om de bereikbaarheid van banen per auto in de spits, veel lager dan men gezien de centrale ligging van Almere zou verwachten. Buiten de spits is de bereikbaarheid van banen aanzienlijk beter (24e plaats). Daarmee behoort Almere tot de gemeenten die het meest te lijden hebben van de verkeerscongestie als het gaat om mogelijkheden om kenniswerkers aan te trekken.

Ook qua aanbod van voorzieningen die de woonaantrekkelijkheid van een stad bepalen, scoort Almere nog ondermaats. Weliswaar is er een (relatief) ruim aanbod van betaalbare koopwoningen en zijn er goede recreatiemogelijkheden in de vorm van natuur, water en groen, maar daar staan minpunten tegenover. Zo is het culturele aanbod (concerten, theatervoorstellingen e.d.) nog relatief bescheiden⁵², zijn er weinig goede restaurants en uitgaansgelegenheden en mist Almere (uiteraard) het

⁵⁰ In de Verenigde Staten blijkt dat bedrijven zich inmiddels sterker aan de woonvoorkeur van werknemers aanpassen dan andersom (Kim, 2002: *The reconstruction of the American urban landscape in the twentieth century*). Ook in Nederland zijn er aanwijzingen dat bedrijven in hun vestigingsplaatskeuze steeds meer rekening houden met de woonvoorkeur van schaarse (hoogopgeleide) werknemers (Sorber, 2002: 'Volgt werkgelegenheid de bevolking? Een ruimtelijk-economische causaliteitsstudie').

⁵¹ Marlet en Van Woerkens, 2005: *Atlas voor gemeenten 2005*, p. 44

⁵² De opening van een nieuwe schouwburg onlangs kan daar verbetering in brengen.

historische karakter en culturele erfgoed dat oudere steden aantrekkelijk maakt. Op het gebied van de veiligheid (vernielingen en geweldsmisdrijven) is Almere de laatste jaren afgezakt ten opzichte van het gemiddelde van de grote steden. In het economische beleid van gemeenten zijn deze aspecten steeds belangrijker.⁵³

Een belangrijk probleem voor Almere is dat veel beslissingen over infrastructuur, woningbouw, culturele voorzieningen e.d. niet op gemeentelijk maar op Rijksniveau worden genomen. Dit beperkt Almere in zijn mogelijkheden om ook op deze terreinen optimale voorwaarden te creëren voor de ontwikkeling tot kennisstad. Toch zijn er ook op lokaal niveau wel mogelijkheden om op deze terreinen successen te boeken als een gemeente daaraan prioriteit geeft. Voorbeelden daarvan zijn de voorgenomen bouw van een groot contingent woningen in particulier opdrachtgeverschap, de opening van een nieuwe schouwburg, investeringen in het aantrekkelijk maken van de binnenstad e.d.

Beoordeling

Problemen met de bereikbaarheid en het voorzieningenaanbod remmen de economische ambities van Almere. Hoewel Almere krachtig bij het Rijk lobbyt om de bereikbaarheid te verbeteren en meer stedelijke voorzieningen te realiseren blijven de resultaten achter bij wat nodig is. Echter, ook lokaal zijn er mogelijkheden om de aantrekkelijkheid van de stad te vergroten. Deze moeten maximaal worden benut. Daarbij is de kunst een onderscheidend aanbod te ontwikkelen dat Almere als aantrekkelijke vestigingsplaats voor kenniswerkers en kennisintensieve bedrijven op de kaart zet.

2.7 Profilering

Een regionaal-economische visie moet niet alleen worden ontwikkeld, zij moet ook worden gecommuniceerd. Partijen in de markt moeten weten (en er regelmatig aan worden herinnerd) dat men voor bepaalde activiteiten nergens beter terecht kan dan in de desbetreffende plaats (of regio). Tegen deze achtergrond ontstaat er de laatste jaren steeds meer aandacht voor *city*

⁵³ Glaeser, Kolko en Saiz, 2000: *Consumer city*.

marketing of *city branding*.⁵⁴ Het besef groeit dat het imago van steden een belangrijk middel is om steden te profileren en externe partijen te informeren over wat de stad te bieden heeft. Natuurlijk moet het ‘beeld’ dat men probeert uit te dragen, corresponderen met de realiteit. Bovendien moet men zich in promotie- en/of profileringscampagnes heel goed bewust zijn van de doelgroep op wie men zich richt en van de boodschap die men wil overbrengen. Op die manier kan de stadspromotie ondersteuning bieden en zelfs mede richting geven aan de verdere versterking van het stedelijk-economische profiel.

Daarnaast vormt de profilering – als het goed is – ook een krachtig communicatiemiddel in de richting van de eigen bevolking. Een sterk profiel kan bijdragen aan het creëren van een eigen stedelijke ‘identiteit’ en gevoelens van trots onder de bevolking. Goede profilering maakt ook duidelijk waarom de gemeente bepaalde keuzen maakt en hoe die niet alleen een beperkte groep, maar de gehele lokale bevolking ten goede komen. Dit draagt ertoe bij om het draagvlak onder de bevolking voor het regionale c.q. lokale economische beleid te behouden en verder te versterken.

De praktijk in Almere

Almere voert in externe promotiecampagnes de slogan ‘*t kan in Almere*’. Dit imago van slagvaardigheid, dynamiek en ondernemerschap past goed bij een snelgroeiende stad. Uiteraard moeten de woorden dan ook gevolgd worden door daden, zoals snelheid op het gebied van vergunningaanvragen, uitstekende (digitale) bereikbaarheid van gemeentelijke diensten, slagvaardig optreden in reactie op wensen van burgers en bedrijven enz. Uit interviews met vele betrokkenen komt naar voren dat het gevoel dat er in Almere relatief veel mogelijk is, breed wordt gedeeld.

De samenhang tussen het kennis- en ict-beleid en de externe profilering komt echter veel minder uit de verf. Hoewel het internationale ict-bedrijf Cisco de gemeente Almere een ‘*lighthouse*’ noemt, lijkt de ‘identiteit’ van Almere als kennis- of ict-stad bij het lokale en regionale bedrijfsleven nauwelijks te leven.

⁵⁴ Winfield-Pfefferkorn, 2005: *The branding of cities*.

Beoordeling

De relatie tussen het Kennisstad-beleid en de externe en interne profilering van Almere is niet duidelijk.

2.8 Conclusie

In de economische beleidsfilosofie van de gemeente Almere staat de ontwikkeling tot kennis- en ict-stad centraal. Aan de hand van inzichten uit de economische literatuur met betrekking tot de rol van steden in de kenniseconomie is de beleidsvisie van Almere beoordeeld. Deze beoordeling leidt tot de volgende uitkomsten.

Tabel 2.1 Beoordeling van de economische beleidsvisie van Almere*

Criterium	Beoordeling
1. Keuze voor kennisintensieve activiteiten	+
2. Aansluiting bij lokale kansen en ontwikkelingen	+
3. Aantrekken onderwijs en kennisinstellingen	+
4. Regionale samenwerking	-
5. Bevordering van interactie	+/-
6. Inzet op bereikbaarheid en woonaantrekkelijkheid	+/-
7. Profilering	-

* Let wel, het gaat hier om een beoordeling van de beleidsvisie, niet om een beoordeling van de resultaten van het beleid

3 Organisatie van het beleid

Behalve aan vereisten die samenhangen met de positie van steden in de kenniseconomie, moet het economische beleid ook aan intern-organisatorische eisen voldoen. De economische organisatietheorie levert nuttige inzichten op voor een goede organisatie van beleid.⁵⁵ In dit hoofdstuk wordt de organisatie van het Kennisstad-beleid besproken.

3.1 Heldere doelen

Beleid moet worden geformuleerd aan de hand van heldere, concrete beleidsdoelstellingen die SMART+C zijn: Specifiek, Meetbaar, Afgestemd, Realistisch, Tijdgebonden en Consistent. Allereerst moeten doelen concreet zijn geformuleerd: welke prestaties en effecten worden beoogd? Daarnaast moet het al dan niet bereiken van een doelstelling kunnen worden gemeten; een eenduidige definiëring van begrippen is daarbij vereist. Ten derde moet een doelstelling *afgestemd* zijn met de relevante actoren. Ook dient een doelstelling *realistisch* te zijn: doelen moeten zodanig zijn gekozen dat ze realiseerbaar zijn onder alle plausibele omstandigheden. Ten vijfde moet er een datum zijn vastgelegd waarop het einddoel moet zijn bereikt (*tijdgebonden*). Tot slot moet er *consistentie* tussen de doelstellingen bestaan; zo mag het ene doel niet het andere uitsluiten.⁵⁶

De praktijk in Almere

Het Rijk wil dat Almere uitgroeit tot een ‘complete stad’ met bijbehorende werkgelegenheid, voorzieningenniveau, onderwijsaanbod enz. Daartoe zijn op de terreinen Wonen, Werken & Leren, en Welzijn verschillende doelstellingen geformuleerd. Het beleid Almere Kennisstad is één van de instrumenten om deze doelstellingen dichterbij te brengen. Het richt zich met name op de economische aspecten, waarbij groei van de werkgelegenheid en aanbod van hoger onderwijs centraal staan. Voor de werkgelegenheidsgroei is een concrete doelstelling geformuleerd.

⁵⁵ Brickley, Smith en Zimmermann, 1997: *Managerial economics and organizational architecture*.

⁵⁶ Tweede Kamer, 2006: *Staat van de beleidsinformatie 2006*.

Aanvankelijk was dat 5.000 arbeidsplaatsen per jaar; inmiddels is dit naar beneden bijgesteld tot 4.000 arbeidsplaatsen per jaar.⁵⁷

Voor de uitbreiding van het onderwijsaanbod waren tot voor kort geen meetbare doelstellingen geformuleerd. Ook was niet aangegeven wanneer nieuwe opleidingen gerealiseerd zouden moeten zijn. In het Werkplan 2006-2010 zijn wel concrete doelstellingen opgenomen: 4.000 studenten in het hoger onderwijs in 2010 en vijf nieuwe opleidingen voor zowel hbo als wo in nader te bepalen disciplines.⁵⁸

Beoordeling

De werkgelegenheidsdoelstelling was helder, meetbaar en realistisch. Van meet af aan heeft men beseft en ook aangegeven dat het realiseren van die doelstelling afhankelijk zou zijn van de conjunctuur. Dat de doelstelling niet is gehaald, valt Almere niet euvel te duiden tegen de achtergrond van de laagconjunctuur in de afgelopen jaren. De voortdurende verandering van de werkgelegenheidsdoelstelling komt de geloofwaardigheid van het beleid echter niet ten goede. Beter zou het zijn een conjunctuur-neutrale doelstelling te formuleren en dan te beoordelen of het beleid, gegeven de stand van de conjunctuur, succesvol is.

Ten aanzien van het onderwijsaanbod ontbraken meetbare doelstellingen en was ook geen termijn aangegeven waarop men resultaten verwachtte. Omdat beslissingen over het aantrekken van opleidingen niet *overnight* worden genomen en men bovendien afhankelijk is van andere spelers in het onderwijsveld, is het begrijpelijk dat men op dit gebied lange tijd terughoudend is geweest met het formuleren van meetbare doelstellingen.

3.2 Organisatievorm

In het vorige hoofdstuk is al aangegeven dat het economische beleid moet inspelen op kansrijke ontwikkelingen in de markt. Dit betekent dat politiek en bedrijfsleven, elk vanuit hun eigen verantwoordelijkheid, gezamenlijk moeten optrekken om de beoogde economische en

⁵⁷ In 2004 en 2005 is de werkgelegenheidsdoelstelling nog verder verlaagd, namelijk tot 2.500 respectievelijk 3.000 banen. In: Gemeente Almere, 2004: *Hoofdlijnenakkoord 2004-2006*.

⁵⁸ Gemeente Almere, 2006: *Werkplan 2006-2010*.

werkgelegenheidsdoelstellingen te realiseren. Het is zaak om hiervoor een goede organisatievorm te kiezen.

Politiek wordt niet eenmalig gemaakt maar is een continu proces met (zeker rond verkiezingen) regelmatig wisselende personen en prioriteiten. Dit biedt voor- en nadelen. Als zich nieuwe informatie voordoet of de omstandigheden veranderen, kan het beleid worden bijgesteld. Aan de andere kant houden voortdurende aanpassingen van het beleid ook risico's in: de toezeggingen van vandaag kunnen een jaar later loze beloften blijken. In zo'n situatie zijn partijen die bij de uitvoering van het beleid betrokken zijn, niet optimaal geprikkeld om kennis op te bouwen en in de samenwerking te investeren. Zij lopen immers voortdurend het risico dat de koers van het beleid wordt verlegd waardoor hun inspanningen vergeefs zijn.

Om dit dilemma op te lossen worden uitvoeringsorganisaties vaak op afstand geplaatst van het dagelijkse politieke bedrijf. De politiek doet dan – vrijwillig – afstand van de mogelijkheden om in de uitvoering in te grijpen, in ruil voor een sterkere prikkel bij contractpartijen om aan een goed resultaat te werken.⁵⁹ Bovendien wordt de uitvoering op deze wijze minder belast door oneigenlijke politieke motieven en wordt ook politiek lobbywerk door belangengroepen en toeleveranciers ontmoedigd.

Er zijn verschillende manieren om de uitvoering op afstand van de politiek te plaatsen en de samenwerking met marktpartijen vorm te geven. PPS (publiek-private samenwerking) kan een geschikt instrument zijn om publieke en private partijen samen te laten werken in een welomschreven project, wanneer beide op elkaar aangewezen zijn en tegelijk ieders verantwoordelijkheid duidelijk is afgebakend. Natuurlijk dienen er bij PPS en uitbesteding van publieke taken duidelijke waarborgen te zijn dat het beleid conform de oorspronkelijke bedoelingen wordt uitgevoerd.

De praktijk in Almere

Bij de oprichting van Stichting Almere Kennisstad is gekozen voor een PPS-constructie, waarin de deelnemende publieke en private partijen ieder een financiële bijdrage zouden leveren. De rechtsvorm was een stichting en de doelstellingen werden vastgelegd in statuten. Deze doelstellingen sloten

⁵⁹ Teulings, Bovenberg en Van Dalen, 2003: *De calculus van het publieke belang*.

nauw aan bij de gemeentelijke economische doelstellingen. De zeggenschap werd gedelegeerd aan een bestuur, waarin de oprichters – zowel de gemeente als semi-publieke en private partijen – zitting hadden. Financieel belang en zeggenschap werden op deze wijze met elkaar verbonden. Doordat van alle deelnemende partijen een financiële bijdrage werd gevraagd, werd *commitment* aan de doelstellingen van de stichting gewaarborgd.

Naarmate de Stichting Almere Kennisstad operationeel werd, ontstonden er al snel verschillen in *commitment* tussen de deelnemende partijen. Ook ontstonden er aanzienlijke verschillen in financiële betrokkenheid, waarbij de gemeente verreweg de grootste geldschieter was. Het runnen van een projectorganisatie met elf partijen bleek ook geen sinecure. Van PPS in de eigenlijke betekenis van het woord was geen sprake.

Inmiddels heeft een aanpassing van de bestuursstructuur plaatsgevonden, waarbij er een duidelijker onderscheid is gemaakt tussen een programmabureau dat verantwoordelijk is voor de dagelijkse uitvoering van het beleid en een Raad van Toezicht die de doelstellingen bewaakt en toezicht houdt op het reilen en zeilen van de stichting.

Beoordeling

De oprichting van een stichting om in nauwe samenwerking met marktpartijen en op afstand van de dagelijkse politiek economische projecten te realiseren was een zinvol initiatief. De stichting heeft echter nooit gefunctioneerd als een zuivere PPS, waarin publieke en private partijen elkaar nodig hebben en binden om gezamenlijk een welomschreven project ten uitvoer te brengen. Met elf partijen is zoiets ook ondoenlijk. Na de aanpassing van de bestuursstructuur is een beter model ontstaan om in samenwerking met private partijen projecten uit te voeren. Ook in het nieuwe model is er echter geen sprake van een zuivere PPS.

Marktpartijen die in de stichting deelnamen, zijn wel uitgedaagd om ook financieel hun nek uit te steken bij het realiseren van projecten, maar in de praktijk is dit toch te weinig gelukt. Dit had een belangrijke disciplinerende

werking kunnen hebben. Nu zijn er te veel projecten met gemeenschapsgeld uitgevoerd, waarvoor een marktpartij nooit had getekend.⁶⁰

3.3 Focus en consistentie

Een heldere strategie impliceert ‘focus’. Zonder focus dreigt het beleid naar alle richtingen uit te waaieren en is het moeilijk een consistente lijn te volgen. Innerlijke tegenstrijdigheden en versnippering van aandacht en middelen staan een goed resultaat in de weg. Uit empirisch onderzoek blijkt dat ondernemingen die zich sterker focussen en minder ver van hun oorspronkelijke markt en doelstellingen afdwalen, betere resultaten boeken.⁶¹ Dit geldt, mutatis mutandis, ook voor overheidsorganisaties.

De praktijk in Almere

In het beleid Almere Kennisstad is van meet af aan ingezet op ict als speerpunt van beleid. Enerzijds is geïnvesteerd in de ontwikkeling van een glasvezelnet als meest geavanceerde vorm van infrastructuur, anderzijds is systematisch ingezet op innovatieve projecten om nieuwe, eigentijdse ict-diensten te ontwikkelen. Hoewel zeker niet elk project als succesvol kan worden bestempeld⁶² is de grote lijn gedurende de gehele periode van het Kennisstad-beleid consistent volgehouden.

Beoordeling

Niet elk afzonderlijk project dat in het kader van Almere Kennisstad is geëntameerd, is even succesvol geweest, maar het programma als geheel kende wel een duidelijke focus die consistent werd vastgehouden. De focus sloot rechtstreeks aan bij de aanleg van een glasvezelnetwerk in Almere.

⁶⁰ Zie ook het tweede onderzoeksrapport in deze uitgave: *Projecten in publiek-private samenwerking*.

⁶¹ Peters en Waterman, 1982: *Excellente ondernemingen*; zie ook: NYFER, 2006: *Parels van de Nederlandse maakindustrie*.

⁶² Zie ook het tweede onderzoeksrapport in deze uitgave.

3.4 Transparantie en verantwoording

Om er zeker van te zijn dat het economische beleid conform de (politieke) doelstellingen wordt uitgevoerd, dienen regelmatig terugkoppelingen plaats te vinden. Dit kan gebeuren in de vorm van rapportages aan het Bestuur (College van B&W) en de volksvertegenwoordiging (Gemeenteraad). Gewoonlijk maken de inhoudelijke en financiële verantwoording van het beleid een vast onderdeel uit van de begrotingscyclus.

Transparantie en terugkoppeling zijn ook belangrijk om draagvlak voor het beleid te creëren bij de bevolking. Als College en Raad goed geïnformeerd zijn, zijn zij op hun beurt beter in staat de bevolking betrokken te houden bij het economische beleid.

De praktijk in Almere

De Stichting Almere Kennisstad heeft het College en de Raad schriftelijk geïnformeerd over de voortgang van projecten. Bovendien vonden er van tijd tot tijd gesprekken plaats met de verantwoordelijke wethouder. NYFER heeft in de Raadsverslagen niet kunnen terugvinden dat jaarverslagen van de Stichting zijn overlegd. Ook zijn geen subsidiebeschikkingen gevonden waarin is vastgelegd welke eisen aan de beschikbaar gestelde subsidies werden gesteld. Wanneer middelen ter beschikking werden gesteld was niet altijd duidelijk wat de status daarvan was: waren het subsidies of betalingen voor diensten? Behalve financieel werd de stichting ook ondersteund doordat menskracht ter beschikking werd gesteld vanuit de ambtelijke organisatie. Een duidelijk onderscheid tussen gemeentelijke apparaatskosten en inzet van gemeentelijke medewerkers ten behoeve van de stichting werd, voor zover NYFER heeft kunnen nagaan, niet altijd gemaakt. Hierdoor was het voor College en Raad moeilijk om goed zicht op de werkelijke kosten en de besteding van de gelden te houden.

Beoordeling

Stichting Almere Kennisstad heeft het College systematisch geïnformeerd over de algemene gang van zaken en de ontwikkeling van projecten. Wanneer gemeentelijke medewerkers voor een deel van hun tijd bij de stichting gedetacheerd waren, werd daarvoor niet altijd een vergoeding in rekening gebracht en werd ook niet altijd goed bijgehouden welke kosten

voor rekening van de gemeente dan wel van de stichting kwamen. Dat maakte het voor College en Raad moeilijk zich een volledig beeld te vormen over de werkelijke kosten van de stichting.

3.5 Conclusie

In dit hoofdstuk is de organisatie van het kennis- en ict-beleid in Almere beoordeeld. Deze beoordeling leidt tot de volgende uitkomsten.

Tabel 3.1 Beoordeling van de organisatie van het kennis- en ict-beleid in Almere*

Criterium	Beoordeling
1. Helderheid doelstellingen	+/-
2. Uitvoeringsorganisatie (PPS-constructie)	-
3. Focus en consistentie	+
4. Transparantie en verantwoording	+/-

* Let wel, het gaat hier om een beoordeling van de organisatorische opzet van het beleid, niet om een beoordeling van de resultaten van het beleid.

Almere Kennisstad

4 Effecten van het economische beleid

Om een 'complete stad' te worden heeft de gemeente in 2001 gekozen voor Almere Kennisstad als economische strategie. In dit hoofdstuk wordt gekeken in hoeverre de doelen op het gebied van werkgelegenheid, bedrijvigheid en hoger onderwijs daadwerkelijk gerealiseerd zijn.

4.1 Doelstellingen

Om het idee van een 'complete stad' te realiseren spitst de gemeente Almere zich toe op drie terreinen: Wonen, Werken & Leren en Welzijn. Binnen die terreinen worden als belangrijkste doelstellingen genoemd:⁶³

- **Wonen**
 - Het ontwikkelen van nieuwe ideeën, concepten en voorzieningen voor het succesvol combineren van wonen en werken.
 - Het (doen) realiseren van een nieuwe generatie communicatienetwerken en -diensten voor woningen in bestaande wijken en nieuwbouwwijken.
- **Werken & Leren**

Gemiddeld circa 4.000 arbeidsplaatsen per jaar te realiseren door onder andere:

 - Aantrekkelijke voorwaarden te scheppen voor de vestiging van bedrijven.
 - Een optimale ict-infrastructuur te realiseren.
 - Het uitbreiden en aanbieden van relevante ict-onderwijsmogelijkheden voor verschillende doelgroepen.
 - Het besteden van extra aandacht aan de relatie tussen MKB en ict.
- **Welzijn**
 - Relevante basisvoorzieningen voor zorg te versterken door middel van ict.
 - Sociale cohesie te bevorderen met behulp van ict.

In een enkel geval is de gemeentelijke doelstelling een paar maal bijgesteld. Zo werd in 2002 nog als concreet beleidsdoel genoemd om gemiddeld 5.000 arbeidsplaatsen per jaar te creëren, afhankelijk van de conjuncturele

⁶³ Stichting Almere Kennisstad, 2004: *Almere Kennisstad 2001-2004*.

ontwikkeling.⁶⁴ Nu ligt dat aantal op 4.000 arbeidsplaatsen.⁶⁵ Binnen het terrein 'leren' heeft de gemeente het doel om meer hoger onderwijs aan te bieden. In het Werkplan 2006-2010 wordt als concreet doel genoemd dat in 2010 ten minste 4.000 studenten hoger onderwijs volgen en dat er vijf nieuwe opleidingen voor zowel hbo als wetenschappelijk onderwijs in Almere worden aangeboden.⁶⁶ Met Almere Kennisstad als economisch beleid moeten deze doelstellingen dichterbij worden gebracht.

4.2 Almere onder de loep

4.2.1 Te weinig nieuwe banen

Het aantal banen in Almere is tussen 1996 en 2006 meer dan verdubbeld, namelijk van ruim 27.000 tot meer dan 55.000.⁶⁷ Hoewel er sinds 1995 sprake is van een continue toename van het aantal banen, is de werkgelegenheidsdoelstelling van Almere – de creatie van gemiddeld 4.000 arbeidsplaatsen per jaar – slechts tweemaal behaald, namelijk in 1999 en 2001. Dit is onvoldoende om de woon-werkverhouding in Almere meer in balans te brengen, zo blijkt ook uit figuur 4.1. In de periode 1996-2006 was de groei van de Almeerse beroepsbevolking in de meeste jaren sterker dan de banengroei. In 2001 en 2006 was de toename van het aantal banen hoger dan de groei van de beroepsbevolking.

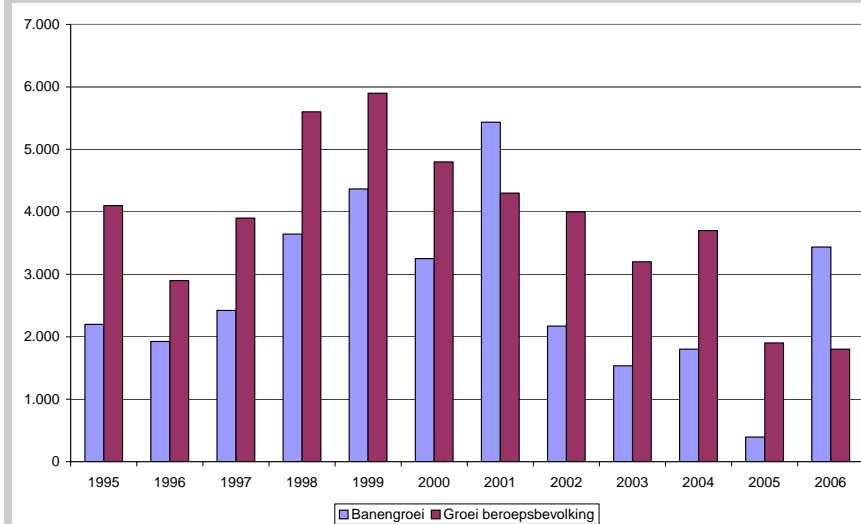
⁶⁴ Gemeente Almere, 2002: *Hoofdlijnen van het Economisch Stimuleringsprogramma 2002 tot en met 2005: 'De turbo aan'*.

⁶⁵ Gemeente Almere, 2006: *Economisch Actieplan*; in 2004 en 2005 is de werkgelegenheidsdoelstelling nog verder verlaagd, namelijk tot 2.500 respectievelijk 3.000 banen. In: Gemeente Almere, 2004: *Hoofdlijnenakkoord 2004-2006*.

⁶⁶ Gemeente Almere, 2006: *Werkplan 2006-2010*, p. 28.

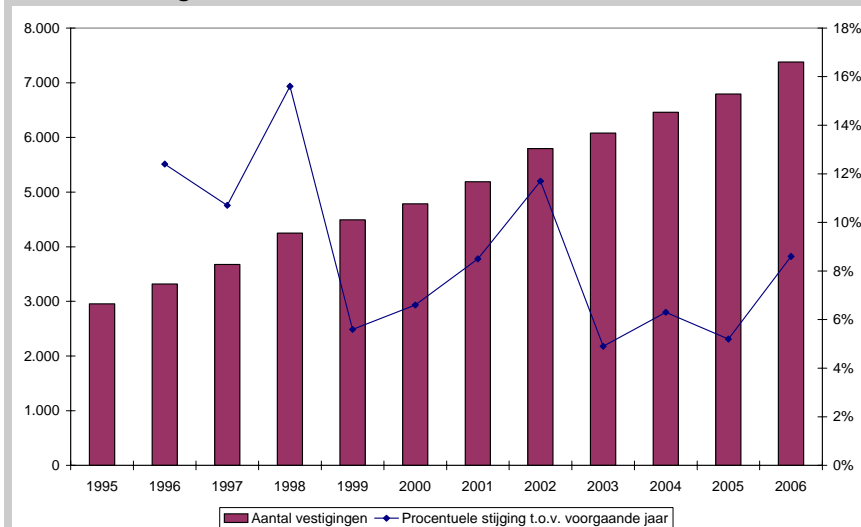
⁶⁷ Het gaat hier om banen van 12 uur of meer per week.

Figuur 4.1 De toename van het aantal banen in Almere vergeleken met de groei van de beroepsbevolking in dat jaar

Bron: provincie Flevoland, 2007

Figuur 4.2 Het aantal bedrijfsvestigingen in Almere is sinds 1995 enorm toegenomen

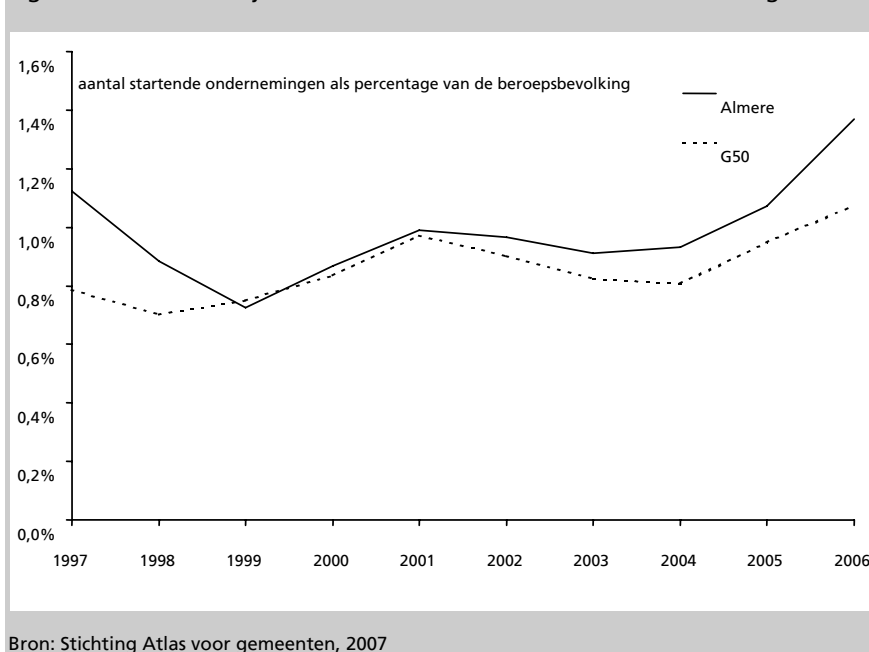
Bron: CBS, 2007

Uit figuur 4.2 blijkt dat de achterblijvende werkgelegenheidsgroei niet te wijten is aan te weinig nieuwe bedrijvigheid in Almere. Het aantal bedrijfsvestigingen in Almere is namelijk fors gestegen in de periode 1995-

2006. Terwijl het aantal vestigingen in 1995 nog op 2.955 lag, is dat aantal elf jaar later gestegen tot 7.380; dat is een toename van zo'n 150%.

De aanwezigheid van veel startende ondernemingen kan op den duur leiden tot een toename van het aantal banen in een gemeente. Uit figuur 4.3 blijkt dat Almere veel startende ondernemingen heeft, ook in vergelijking met andere steden. Het aantal starters in Almere ligt op ongeveer 1,4% van de beroepsbevolking. Dat is hoger dan het gemiddelde van de 50 grootste Nederlandse gemeenten (1,1%). Met name sinds 2004 is een sterke toename van het aantal Almeerse starters waar te nemen.⁶⁸ Figuur 4.3 geeft een en ander weer.

Figuur 4.3 De laatste jaren is het aantal starters in Almere sterk toegenomen

In 2006 waren er in Almere in totaal 1.387 startende bedrijven. Ten opzichte van het jaar 2000 is het aantal startende ondernemingen meer dan verdubbeld. Binnen de sector bouw – met name klussenbedrijven en algemene burgerlijke en utiliteitsbouw – is het aantal starters de afgelopen

⁶⁸ Ook landelijk gezien neemt het aantal starters sterk toe. Een belangrijke oorzaak hiervan is de sterke stijging van het aantal zelfstandigen zonder personeel (zzp-ers).

jaren fors toegenomen. Ook in de detailhandel zijn er veel starters; dit zijn vooral reparatiebedrijven van consumentenartikelen (bv. schoenmakers) en postorderbedrijven. De meeste starters zijn te vinden binnen de sector facilitaire diensten; het gaat dan met name om ict-bedrijven (zie ook paragraaf 4.2.2). Tabel 4.1 geeft een en ander weer.

Tabel 4.1 Starters in Almere per sector in de periode 2000-2006

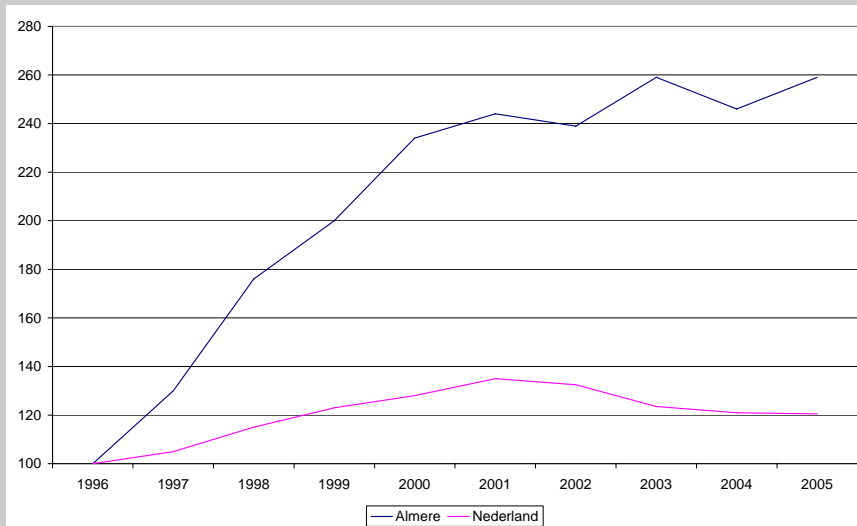
Sector	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Landbouw en visserij	6	6	6	5	5	11	9
Industrie	25	16	23	29	19	34	30
Bouw	94	81	75	73	84	116	201
Groothandel	52	50	52	56	74	76	108
Detailhandel	73	83	98	108	158	205	213
Horeca	11	18	24	26	29	19	46
Vervoer	29	34	25	31	32	53	45
Financiën	10	12	8	5	12	15	14
Adviesdiensten	81	90	89	108	119	152	198
Facilitaire diensten	142	126	118	116	130	190	243
Persoonlijke diensten	77	69	92	102	122	179	182
Algemene diensten	49	40	42	65	55	87	98
Zakelijk beheer	30	19	3	2	2	2	0
Totaal	679	644	655	726	841	1.139	1.387

Bron: Kamer van Koophandel, 2007

4.2.2 Inzet op ict

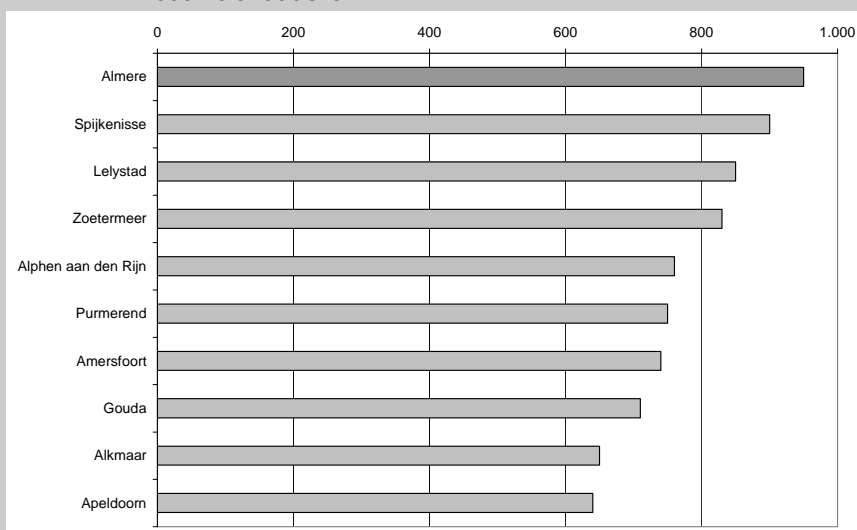
Hoewel het niet een concrete doelstelling van de gemeente is, zou de gemeentelijke inzet op ict zich ook moeten vertalen in meer ict-bedrijvigheid binnen Almere. Figuur 4.4 geeft aan dat de werkgelegenheid in de ict-sector inderdaad sterk is toegenomen in de periode 1996-2005. In vergelijking met de landelijke ontwikkeling presteert Almere op dit gebied veel beter.

Figuur 4.4 Het aantal banen in de ict-sector in Almere is tussen 1996 en 2005 veel sterker gegroeid dan in de rest van Nederland (1996=100)

Bron: Cross Media Monitor, 2006

Figuur 4.5 Almere heeft het hoogste aantal breedbandverbindingen per 1.000 huishoudens

Bron: Stichting Atlas voor gemeenten, 2007

Figuur 4.5 geeft aan dat het aantal breedbandverbindingen per 1.000 huishoudens in Almere het hoogste van Nederland is. Andere *new towns* als Spijkenisse, Lelystad en Zoetermeer presteren op dit gebied ook erg goed.

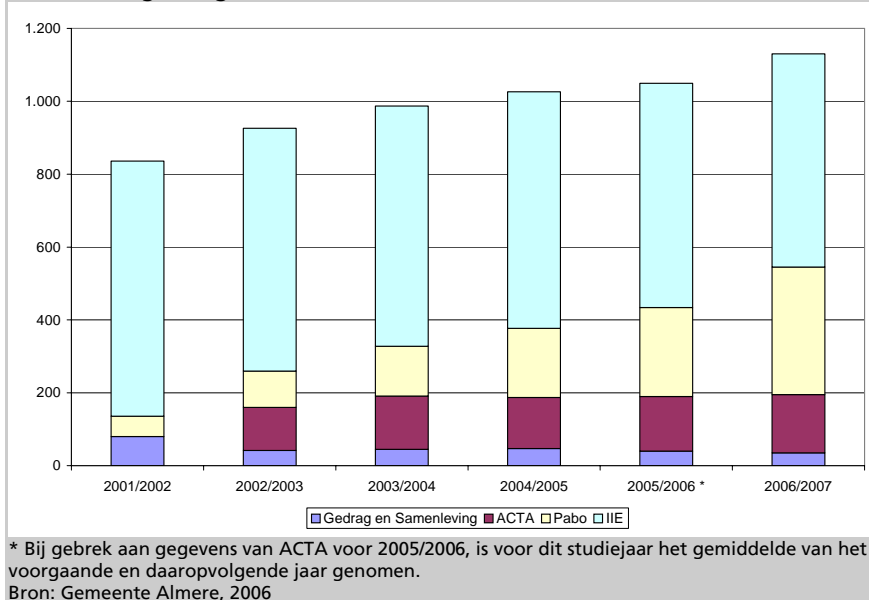
4.2.3 Hoger onderwijs in Almere

Ook het aantrekken van hoger onderwijs naar Almere is een prioriteit van de gemeente. De aanwezigheid van hbo- en universitaire opleidingen in de gemeente kan een bevorderend effect hebben op de bedrijvigheid en daarmee de werkgelegenheid in Almere (zie hoofdstuk 2). Tot op heden is de gemeente er nog onvoldoende in geslaagd om hoger onderwijs naar de stad te trekken.

Almere beschikt sinds 1998 over de informaticaopleiding Instituut voor Information Engineering (IIE), een onderdeel van de Hogeschool van Amsterdam (HvA). Sinds 2002 is in Almere ook het Academisch Centrum Tandheelkunde Amsterdam (ACTA) gevestigd, de gemeenschappelijke faculteit Tandheelkunde van de Universiteit van Amsterdam (UvA) en de Vrije Universiteit. Ook bestaat in Almere de bachelor-opleiding Gedrag en Samenleving van de UvA, maar inmiddels is besloten dat die opleiding aan het eind van dit collegejaar verdwijnt uit de gemeente. Tot slot is er nog een Pabo in de gemeente gevestigd. Met ingang van het studiejaar 2007/2008 zal een nieuwe opleiding van de HvA, namelijk Ondernemen, Innovatie en Techniek (OIT) te volgen zijn in Almere. Zoals gezegd is het ook de bedoeling dat in het nieuwe studiejaar de Dutch Health School Almere (DHSA) van start gaat en zijn er plannen voor een Business School Almere en het International New Town Institute (INTI).

De gemeente heeft zich ten doel gesteld dat er aan het einde van deze collegeperiode ten minste 4.000 studenten hoger onderwijs volgen binnen Almere. Die doelstelling is niet bijzonder realistisch, aangezien er momenteel 1.130 studenten hoger onderwijs volgen. Hoewel figuur 4.6 een stijgende lijn van het aantal studenten in het hoger onderwijs weergeeft, lijkt het streefgetal van de gemeente de komende jaren niet realiseerbaar.

Figuur 4.6 Het aantal studenten dat hoger onderwijs volgt in Almere, neemt gestaag toe

4.3 Conclusie

Almere Kennisstad heeft als economisch beleid tot op heden nog niet opgeleverd wat het zou moeten opleveren. Hoewel het aantal banen de afgelopen tien jaar continu is gegroeid, wordt de doelstelling van 4.000 nieuwe banen per jaar niet behaald. De laatste jaren is wel een sterke toename van het aantal startende bedrijven waarneembaar. Deze starters kunnen de komende jaren wellicht voor een toename van het aantal arbeidsplaatsen in Almere zorgen. Tot slot is het aantal banen in ict in de periode 1996-2005 sterk toegenomen. Of dat het gevolg is van de gemeentelijke inzet op ict, is moeilijk aantoonbaar.

Wat betreft het aantrekken van hoger onderwijs, moet de gemeente Almere nog een hele slag maken. Tot op heden is er te weinig bereikt op dit terrein. Hoewel de gemeentelijke ambitie te prijzen valt, is het aantal van 4.000 studenten in het hoger onderwijs in 2010 niet erg realistisch. Tabel 4.2 vat een en ander samen.

Tabel 4.2 Beoordeling van resultaten (* = n.a.)

criterium	Doelstelling	Resultaten	Beoordeling
Arbeidsplaatsen	2.500-5.000	+ 2.715 (gem. 96-06)	–
Bedrijfsvestigingen	*	+122% (1996-2006)	+
Banen in ict	*	+160% (1996-2005)	+
Opleidingen hoger onderwijs	* _a	4	–
Studenten hoger onderwijs	* _b	1.130	–

a. In het Werkplan 2006-2010 wordt wel een concrete doelstelling genoemd, namelijk vijf nieuwe opleidingen voor zowel hbo als wo in nader te bepalen disciplines/vakgebieden

b. In het Werkplan 2006-2010 wordt wel een concrete doelstelling genoemd, namelijk meer dan 4.000 studenten in hoger onderwijs in 2010

Almere Kennisstad

5 Almere vergeleken met andere gemeenten

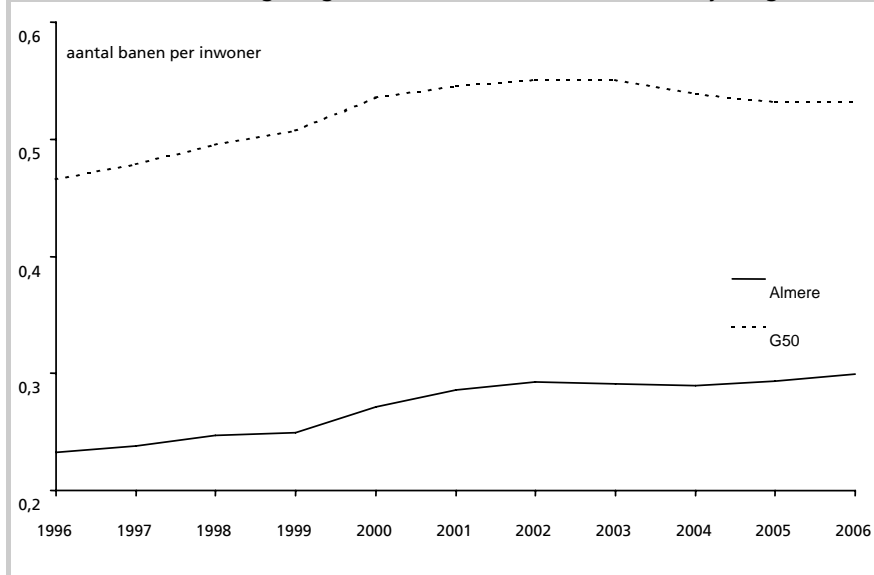
De gemeente Almere wil met het economische beleid Almere Kennisstad zorgen voor meer banen en meer hoger onderwijs in de stad. In het vorige hoofdstuk bleek al dat de resultaten op beide terreinen tegenvielen. In dit hoofdstuk worden allereerst de banengroei en de woon-werkverhouding in Almere vergeleken met de ontwikkeling in andere kennissteden, *new towns* en de 50 grootste Nederlandse gemeenten (G50). Vervolgens wordt gezocht naar verklaringen voor de tegenvallende resultaten door de situatie in Almere te vergelijken met die in andere gemeenten. Daarbij wordt onder meer gekeken naar het opleidingsniveau, de omvang van de creatieve klasse en de aanwezigheid van kennisintensieve diensten.

5.1 Scheve woon-werkbalans in Almere

Almere was de afgelopen jaren de gemeente met de sterkste banengroei. Tegenover deze sterke banengroei staat echter een nog sterkere bevolkingsgroei, waardoor een scheve woon-werkbalans is ontstaan. Uit figuur 5.1 blijkt dat er in 2006 0,3 banen per inwoner waren in Almere. In de G50 ligt het aantal banen gemiddeld hoger, namelijk op meer dan 0,5 banen per inwoner. Wel blijkt dat de situatie in Almere tussen 1996 en 2006 enigszins is verbeterd. Toch moet het aantal banen in Almere nog fors toenemen om de woon-werkbalans meer in evenwicht te brengen.

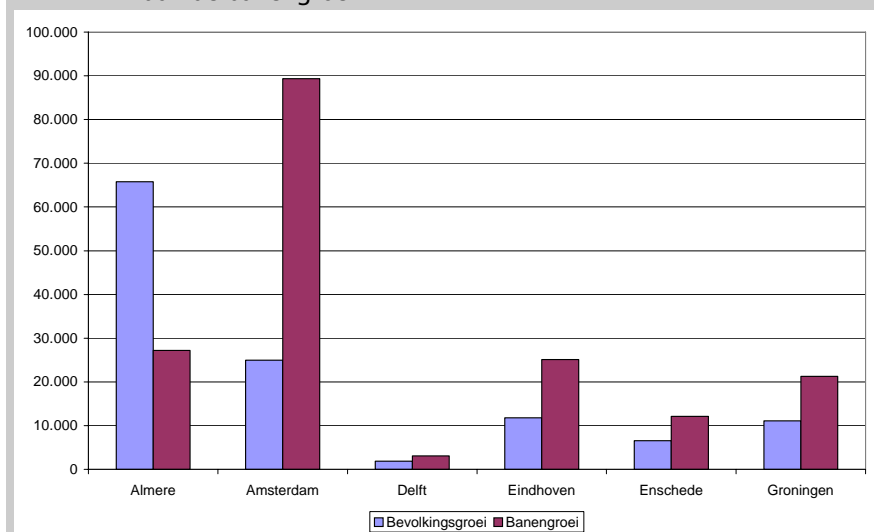
In andere Nederlandse kennissteden – Amsterdam, Delft, Eindhoven, Enschede en Groningen – was in de periode 1996-2006 de toename van het aantal banen sterker dan de bevolkingsgroei. Almere is de enige kennisstad waar de banengroei achterblijft bij de bevolkingsgroei (zie figuur 5.2).

Figuur 5.1 Het aantal banen per inwoner is in Almere de afgelopen tien jaar weliswaar gestegen, maar de woon-werkbalans blijft erg scheef

Bron: Stichting Atlas voor gemeenten, 2007

Figuur 5.2 Almere is de enige kennisstad waar de bevolkingsgroei groter is dan de banengroei

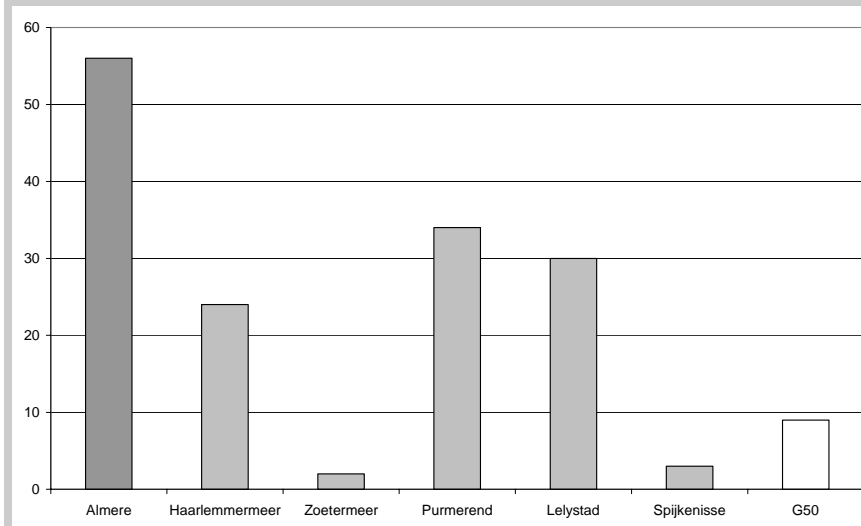

Bron: CBS, 2007

De vergelijking van Almere met andere kennissteden gaat echter mank. Niet alleen hebben die steden een veel geringere bevolkingsgroei dan Almere,

maar ook beschikken zij vanouds al over universiteiten en kennisinstututen, terwijl in Almere de kennisinfrastructuur nog moet worden opgebouwd. Realistischer is het om Almere te vergelijken met andere *new towns*, zoals Haarlemmermeer, Zoetermeer, Purmerend, Lelystad en Spijkenisse, die ook een sterke bevolkingsgroei kennen en geen lange traditie van kennisinstellingen hebben. Figuur 5.3 vergelijkt de banengroei in Almere met die in andere *new towns*.

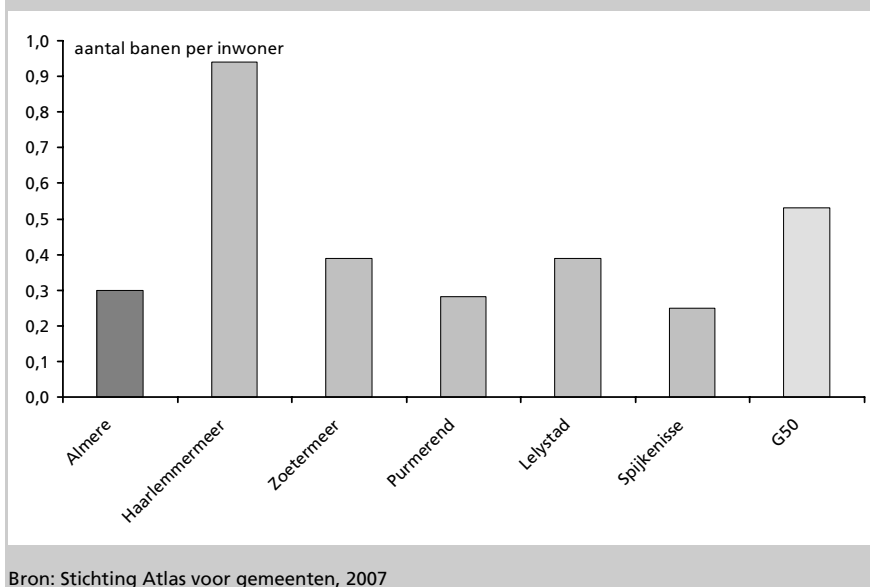
Figuur 5.3 Almere heeft de sterkste banengroei van Nederland in de periode 1999-2006

Bron: Stichting Atlas voor gemeenten, 2007

Net als Almere kampen ook de andere *new towns* met een scheve woon-werkbalans. Figuur 5.4 laat dat zien. Alleen Haarlemmermeer heeft meer banen per inwoner in vergelijking met de G50. Dit is te verklaren door de ligging van Schiphol in de gemeente Haarlemmermeer; Schiphol is een enorme banenmotor.

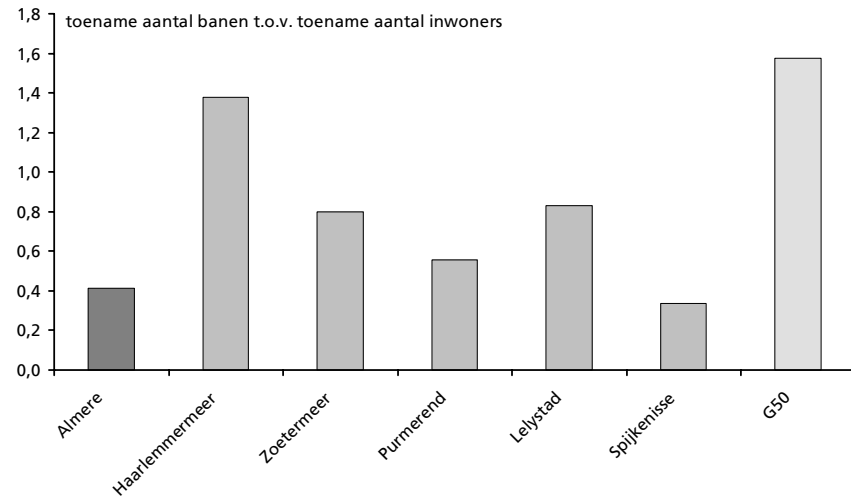
Figuur 5.4 In de meeste *new towns* bestaat een scheve woon-werkbalans

Omdat ook andere *new towns* last hebben van een scheve woon-werkbalans is het interessant om te kijken hoe de verhouding tussen de banengroei en de bevolkingsgroei in die gemeenten was in de periode 1996-2006. Figuur 5.5 geeft aan dat er in Almere in die periode voor elke nieuwe inwoner gemiddeld zo'n 0,4 banen ontstonden. Die verhouding banengroei/bevolkingsgroei is minder goed dan in andere *new towns*. Zo ontstonden er in Lelystad ongeveer 0,8 nieuwe banen voor elke nieuwe inwoner. Alleen de gemeente Spijkenisse scoort op dit gebied slechter dan Almere, met zo'n 0,3 nieuwe banen per nieuwe inwoner. In de G50 lag deze verhouding op 1,6 nieuwe banen per nieuwe inwoner. Daar groeide de werkgelegenheid dus harder dan het inwonertal.

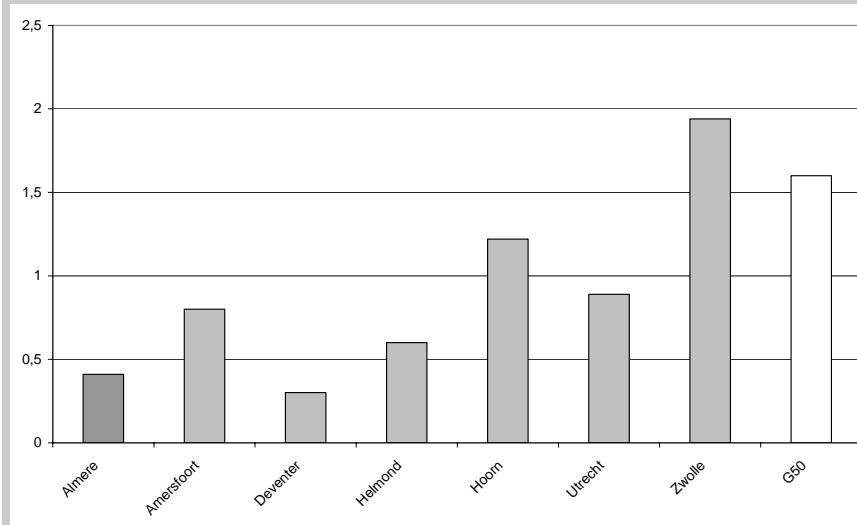
Ook in vergelijking met andere gemeenten met een hoge bevolkingsgroei – Amersfoort, Deventer, Helmond, Hoorn, Utrecht en Zwolle – presteert Almere niet goed. Alleen de gemeente Deventer heeft een slechtere verhouding banengroei/bevolkingsgroei. Figuur 5.6 geeft een en ander weer.

Figuur 5.5 De verhouding banengroei/bevolkingsgroei is in Almere slechter dan in de meeste andere *new towns*...

Bron: Stichting Atlas voor gemeenten, 2007

Figuur 5.6 ...en slechter dan in de meeste andere groeigemeenten (periode 1996-2006)

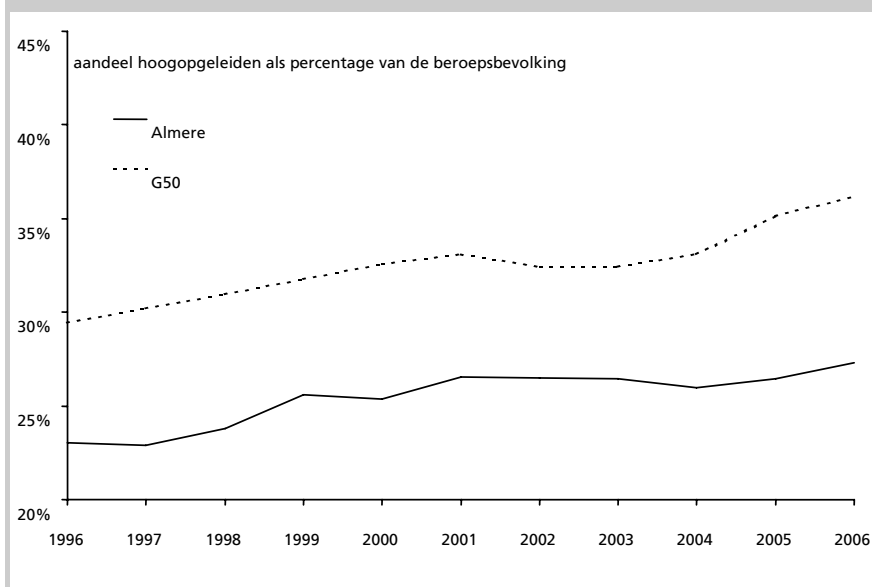
Bron: CBS, 2007

5.2 Opleiding en creativiteit

5.2.1 Weinig hoogopgeleiden

In hoofdstuk 2 werd al betoogd dat de aanwezigheid van veel hoogopgeleiden en een 'creatieve klasse' in een stad een positief effect heeft op de groei van de werkgelegenheid. Het percentage hoogopgeleiden in Almere ligt een stuk lager dan in de G50. Figuur 5.7 geeft aan dat dit percentage in Almere in de periode 1996-2006 wel gestegen is, maar nog steeds zo'n 9% lager ligt dan in de G50. Bovendien laat de figuur zien dat het aandeel hoogopgeleiden in de G50 de laatste jaren versnelt, terwijl dat in Almere niet het geval is. Almere houdt andere steden dus niet bij met de stijging van het opleidingsniveau van de beroepsbevolking.

Figuur 5.7 Er zijn relatief weinig hoogopgeleiden in Almere

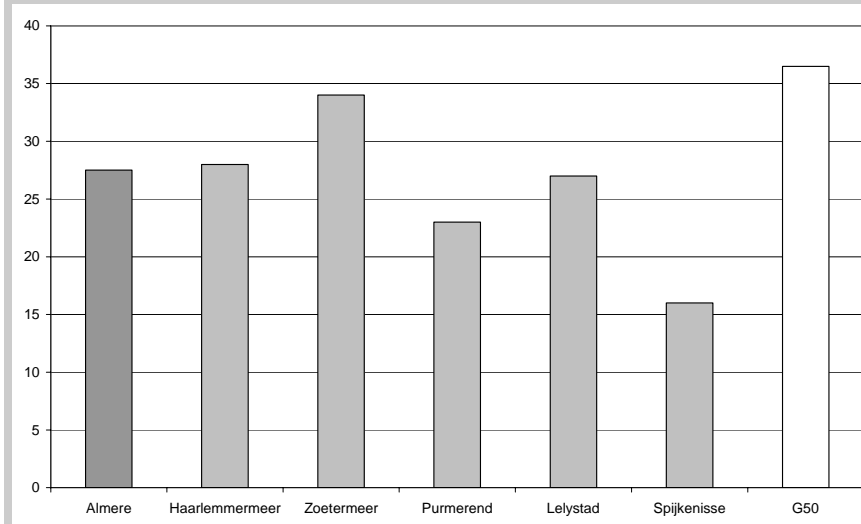

Bron: Stichting Atlas voor gemeenten, 2007

Het aantal hoogopgeleiden valt in andere *new towns* ook tegen, zo blijkt uit figuur 5.8. Ten opzichte van die steden presteerde Almere in 2006 gemiddeld. Zoetermeer en Haarlemmermeer hadden meer hoogopgeleiden,

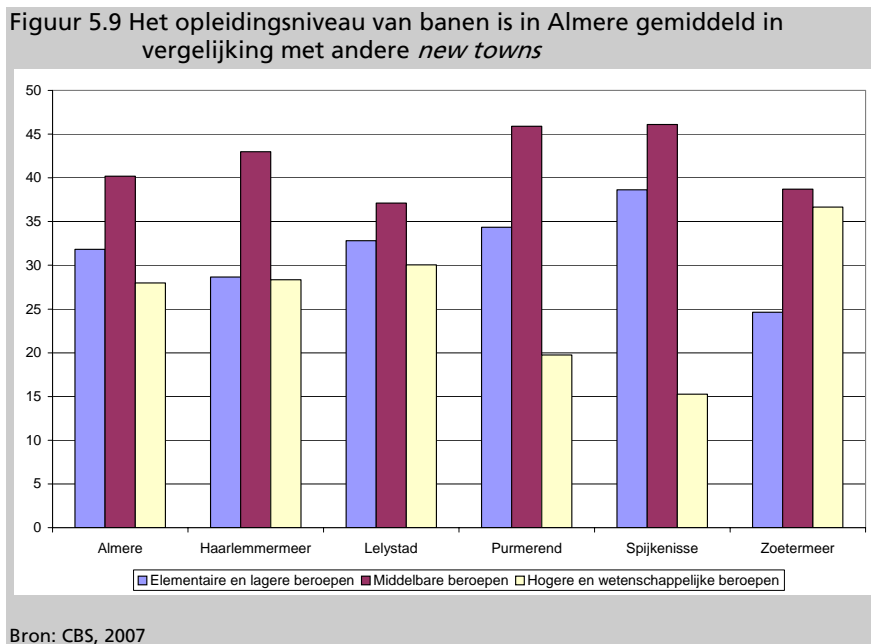
maar Lelystad, Purmerend en Spijkenisse hadden juist minder hoogopgeleiden.

Figuur 5.8 Het percentage hoogopgeleiden in Almere in 2006 in vergelijking met andere *new towns* (als % van de beroepsbevolking)

Bron: Stichting Atlas voor gemeenten, 2007

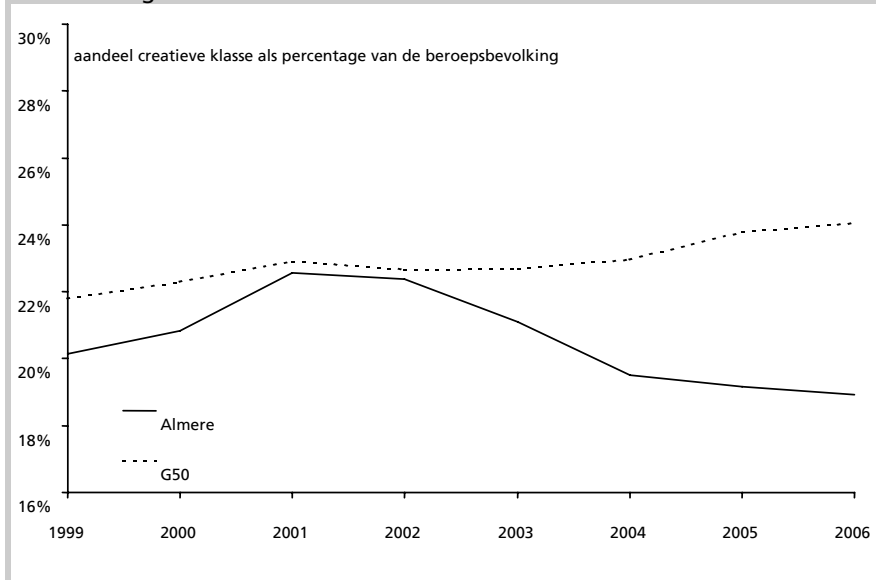
Wat betreft het opleidingsniveau van de banen presteert Almere gemiddeld in vergelijking met andere *new towns*. Het aantal elementaire en lagere beroepen in Almere is ongeveer even hoog als in de gemeenten Haarlemmermeer, Lelystad en Purmerend. Alleen Spijkenisse heeft meer elementaire en lagere beroepen. Ook wat betreft hogere en wetenschappelijke beroepen scoort Almere gemiddeld. Alleen in Zoetermeer is er een aanzienlijk groter aantal hogere en wetenschappelijke beroepen. Figuur 5.9 geeft bovenstaande weer.

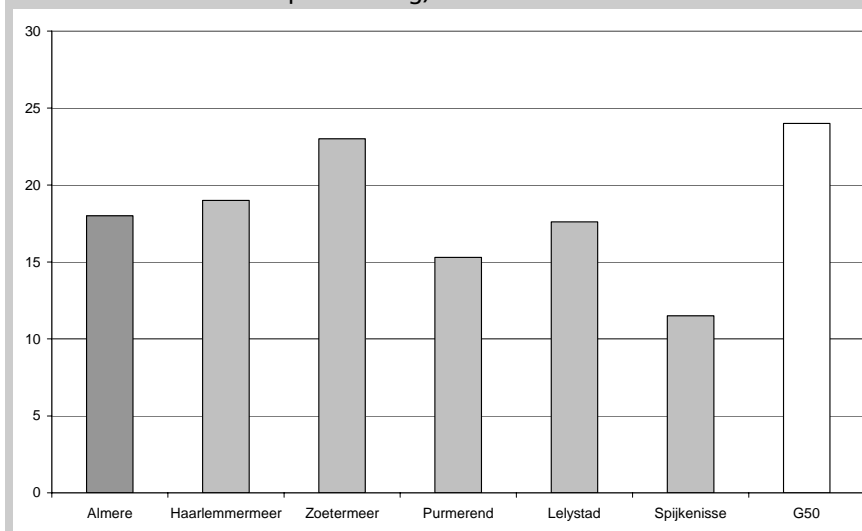
5.2.2 Kleine creatieve klasse

In hoofdstuk 2 is betoogd dat de omvang van de ‘creatieve klasse’ nog een betere voorspeller is voor de groei van de werkgelegenheid dan het aandeel hoogopgeleiden. Figuur 5.10 geeft aan dat de omvang van de creatieve klasse in Almere lager ligt dan in de G50. Bovendien is het aandeel van de creatieve klasse als percentage van de beroepsbevolking in de jaren 2001-2006 continu gedaald van meer dan 22% tot zo’n 19%. De creatieve klasse in de G50 is de laatste jaren juist toegenomen (tot circa 24%). Ook in andere *new towns* bestaat een relatief kleine creatieve klasse, zo blijkt uit figuur 5.11. In Almere behoorde in 2006 zo’n 18% van de beroepsbevolking tot de creatieve klasse. Daarmee presteert Almere gemiddeld ten opzichte van de andere *new towns*.

Figuur 5.10. De creatieve klasse in Almere is de afgelopen jaren steeds kleiner geworden

Figuur 5.11 Er is een relatief kleine creatieve klasse in de *new towns* (in % van de beroepsbevolking)

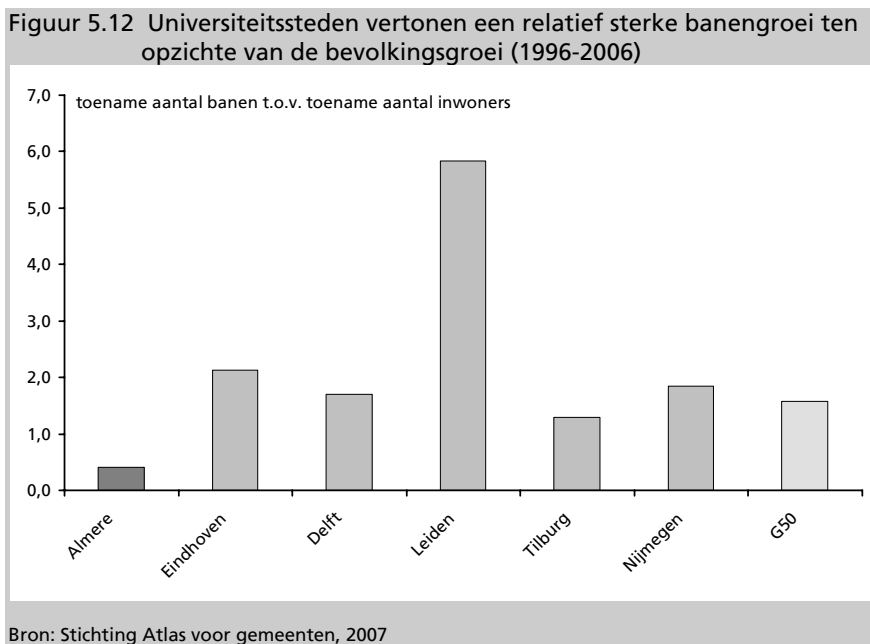

Bron: Stichting Atlas voor gemeenten, 2007

5.2.3 Het belang van universiteiten

De gemeente Almere heeft als doel hoger onderwijs naar de stad te trekken. Dat is tot op heden in onvoldoende mate gelukt. De aanwezigheid van een universiteit in een stad heeft een positief effect op de ontwikkeling van het aantal banen. Figuur 5.12 geeft aan dat de verhouding banengroei/bevolkingsgroei in de universiteitssteden Eindhoven, Delft, Leiden en Nijmegen beter is dan in de G50. Vooral Leiden doet het op dit punt erg goed: tegenover elke nieuwe inwoner staan daar bijna 6 nieuwe banen.⁶⁹

Natuurlijk kan Almere niet zomaar een universiteit of andere hogeroponderwijsinstellingen uit de grond stampen. Dat neemt niet weg dat het geringe aantal hogere opleidingen voor Almere een handicap vormt om nieuwe werkgelegenheid te creëren.

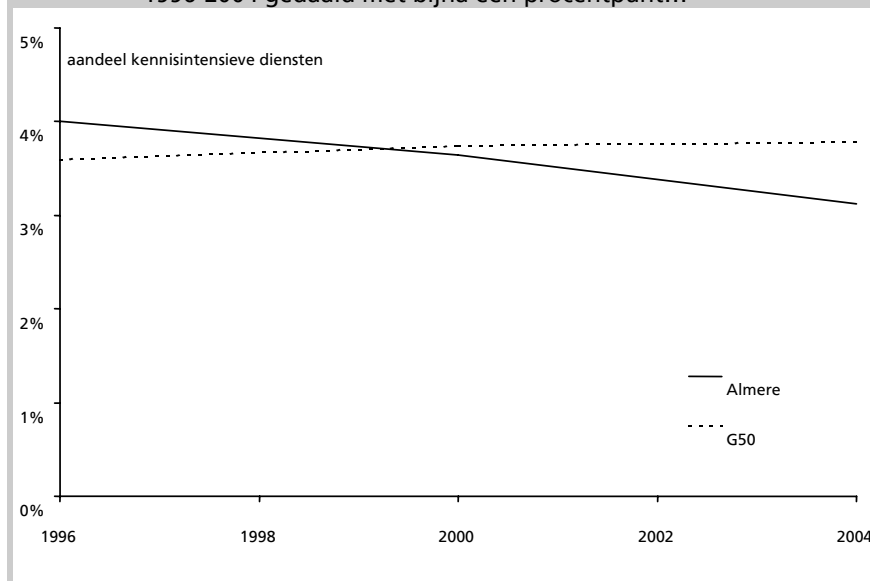
⁶⁹ Bij figuur 5.12 dient wel opgemerkt te worden dat er een vertekend beeld kan ontstaan, omdat de bevolkingsgroei in steden als Leiden en Delft veel minder sterk is dan in Almere. Die steden hebben daardoor een betere verhouding banengroei/bevolkingsgroei.

5.3 Kennisbedrijven en sectorale diversiteit

5.3.1 Minder kennisintensieve bedrijven

De aanwezigheid van kennisintensieve bedrijvigheid⁷⁰ is belangrijk voor de ontwikkeling van lokale economieën. Het aandeel van kennisintensieve diensten in de totale Almeerse werkgelegenheid is sinds 1996 gedaald van 4% tot iets meer dan 3% in 2004. In diezelfde periode is het aandeel van kennisintensieve diensten in de G50 juist opgelopen. Figuur 5.13 geeft een en ander weer. Die daling is vreemd, zeker omdat Almere zich juist in die periode is gaan profileren als een kennisstad.

Figuur 5.13 Het aandeel kennisintensieve diensten in Almere is in de periode 1996-2004 gedaald met bijna één procentpunt...

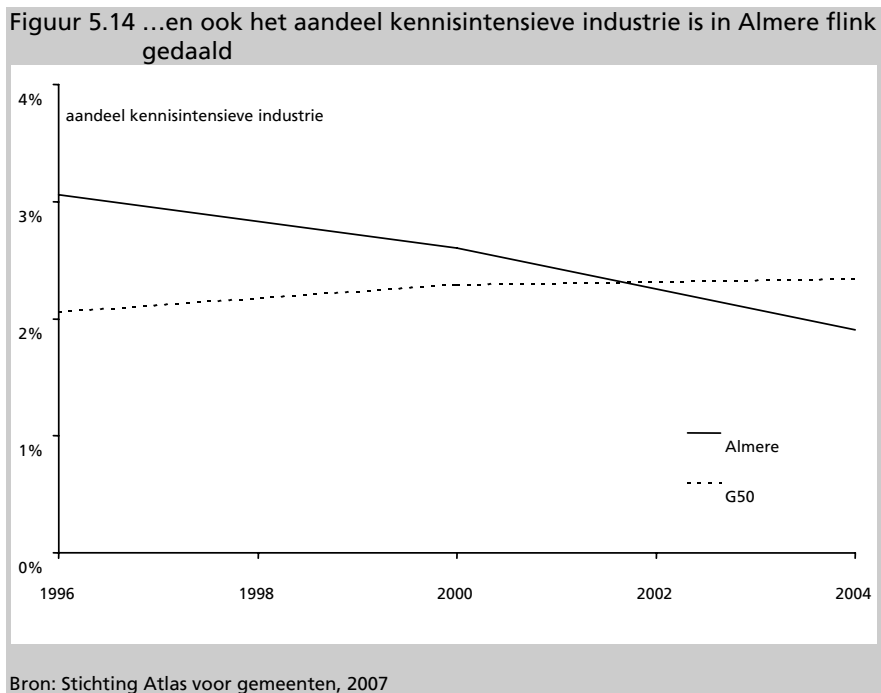

Bron: Stichting Atlas voor gemeenten, 2007

Het aandeel van de kennisintensieve industrie in de totale werkgelegenheid is in Almere tussen 1996 en 2004 nog sterker gedaald, namelijk van ruim 3%

⁷⁰ Kennisintensieve diensten: uitgeverijen en drukkerijen, communicatiebedrijven, financiële instellingen en dienstverlening, verzekeringswezen en pensioen, computersoftware, research en overige zakelijke dienstverlening. Kennisintensieve industrieën: Machine-industrie, elektrische apparaten en instrumentenindustrie en transportmiddelenindustrie.

tot minder dan 2%. In diezelfde periode steeg het aandeel kennisintensieve industrie juist in de G50. Figuur 5.14 geeft dit weer.

5.4 Woon aantrekkelijkheid

Zoals in hoofdstuk 2 al werd beschreven is een aantrekkelijke woonomgeving steeds belangrijker als vestigingsfactor voor kenniswerkers en bedrijven. Het gaat daarbij niet zozeer om de vraag hoe bewoners van Almere het woonklimaat ervaren, maar om het totale aanbod van voorzieningen die kenniswerkers belangrijk vinden en waardoor ze ervoor kiezen om in een bepaalde plaats te gaan wonen.

De (woon)aantrekkelijkheid van een gemeente kan op vele manieren worden gemeten, onder meer door bewoners te ondervragen over allerlei aspecten van het woonklimaat. Het is echter moeilijk daaruit een compleet beeld te verkrijgen dat bovendien een vergelijking tussen verschillende gemeenten mogelijk maakt. Een objectievere methode om de aantrekkelijkheid van steden te vergelijken is naar het gedrag van mensen te kijken (*revealed*

preference) en dan met name hoeveel mensen er voor over hebben om in een bepaalde gemeente te willen wonen. Dit komt tot uitdrukking in de huizenprijsontwikkeling. De omgeving van Emmen is misschien veel mooier dan die van Amsterdam, maar uit een vergelijking van de huizenprijzen in beide gemeenten blijkt dat er toch meer mensen in Amsterdam willen wonen dan in Emmen. Vervolgens kan worden onderzocht welke factoren het verschil in huizenprijsontwikkeling tussen Emmen en Amsterdam kunnen verklaren. Die factoren geven dan objectieve (gebleken) verschillen in woonaantrekkelijkheid tussen gemeenten aan.

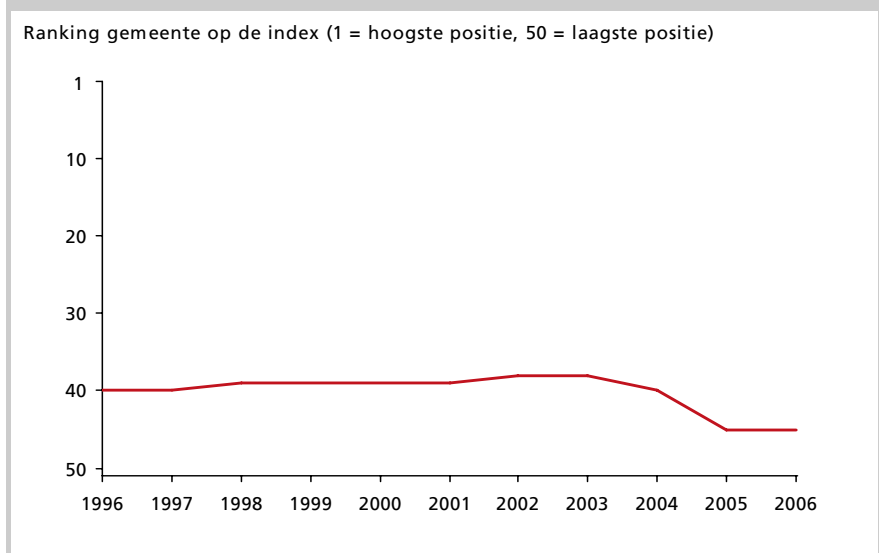
De bereikbaarheid van voldoende banen (carrière mogelijkheden) op een redelijke reisafstand is daarbij de belangrijkste factor, maar ook hoe het in die plaats gesteld is met het culturele klimaat, uitgaansgelegenheden, goede scholen, veiligheid, woningaanbod, recreatiemogelijkheden (groen en natuur) en een aantrekkelijke (historische) binnenstad. Al deze factoren worden samengevat in de woonaantrekkelijkheidsindex die jaarlijks door de Stichting Atlas voor gemeenten voor de grootste gemeenten in Nederland wordt berekend.

De aantrekkelijkheid van Almere is de laatste jaren gedaald ten opzichte van andere gemeenten volgens deze woonaantrekkelijkheidsindex. Terwijl Almere in 2003 nog op de 39ste plaats stond, is de gemeente in 2006 gedaald tot de 45ste positie (van de 50). Figuur 5.15 geeft een en ander weer. Ten opzichte van andere *new towns* presteert Almere ook minder goed (figuur 5.16). Alleen Spijkenisse neemt een lagere positie in.

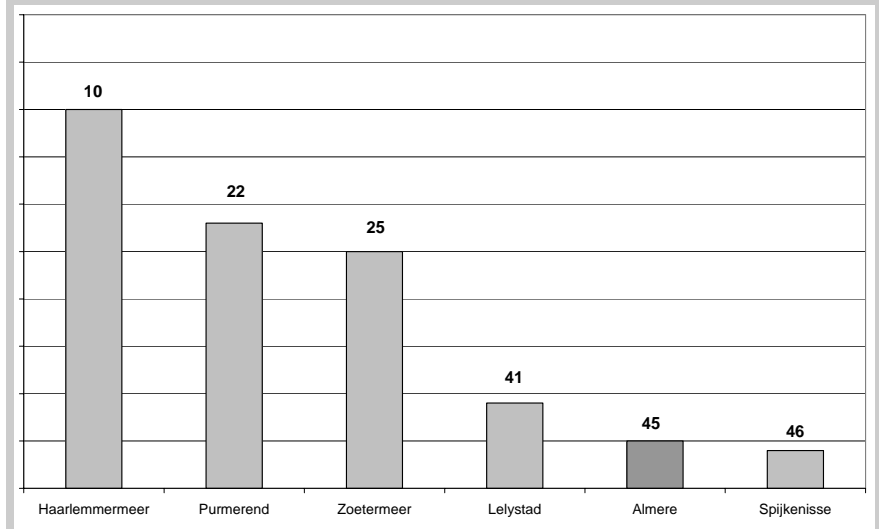
Almere heeft wat woonaantrekkelijkheid betreft de handicap dat het niet beschikt over een historische binnenstad en vooroorlogse woningen. Wel heeft de gemeente veel groen, water en natuur in de nabijheid en ook een ruim aanbod van koopwoningen. Qua bereikbaarheid van banen (per auto en OV), cultureel aanbod, veiligheid, culinair aanbod en de aanwezigheid van hoger onderwijs (universiteit), scoort Almere niet hoog.⁷¹

⁷¹ Dit zijn factoren die de woonaantrekkelijkheidsindex van de Stichting Atlas voor gemeenten bepalen.

Figuur 5.15 De woonaantrekkelijkheid van Almere is de laatste jaren gedaald

Figuur 5.16 Almere staat wat woonaantrekkelijkheid betreft op een minder hoge positie dan de meeste andere *new towns*

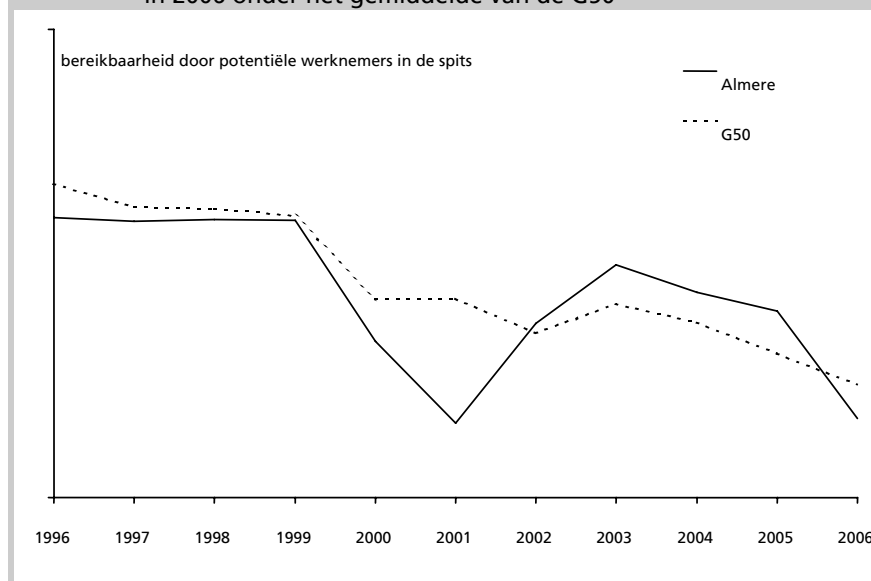

Bron: Stichting Atlas voor gemeenten, 2007

5.4.1 Een moeilijk bereikbare stad

Een zeer belangrijk aspect van de aantrekkelijkheid van een gemeente als vestigingsplaats voor bedrijven is hoe goed die gemeente bereikbaar is, zowel per auto als met het openbaar vervoer en zowel in als buiten de spits. Vergeleken met andere steden uit de G50 was het voor potentiële werknemers in de periode 1996-2006 moeilijker om Almere te bereiken. Alleen in de jaren 2002-2005 was de bereikbaarheid van Almere beter. Wat opvalt, is dat het met name tussen 1999 en 2001 relatief moeilijker is geworden om Almere te bereiken. Daarna is de situatie verbeterd, maar de laatste jaren verslechtert zij weer. Dat kan te maken hebben met de ernst van de files. Figuur 5.17 geeft een en ander weer.

Figuur 5.17 De bereikbaarheid van Almere door potentiële werknemers lag in 2006 onder het gemiddelde van de G50

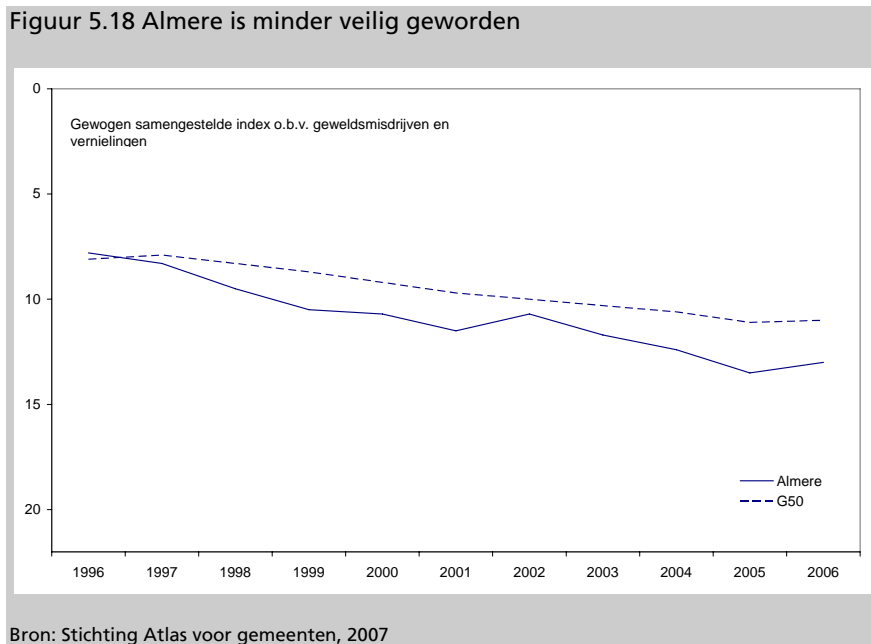

Bron: Stichting Atlas voor gemeenten, 2007

5.4.2 Almere wordt minder veilig

Een andere factor voor de woonaantrekkelijkheid van een stad is de veiligheid in een gemeente. Vanaf 1996 heeft Almere op dit terrein minder

goed gepresteerd dan de G50. Bovendien is er – net als in andere Nederlandse gemeenten – in de periode 1996-2006 sprake van een afname van de veiligheid in Almere. In 2006 nam de veiligheid er overigens wel enigszins toe.⁷² Figuur 5.18 geeft een en ander weer.

5.4.3 Weinig cultureel aanbod

Een andere factor die belangrijk is voor de aantrekkelijkheid van een stad, is het culturele aanbod, opgesplitst in podiumkunsten en musea.⁷³ Almere presteert op dit terrein niet goed: er vinden in vergelijking met de G50 weinig theatervoorstellingen plaats, er zijn weinig klassieke en popconcerten, en er zijn nauwelijks musea.⁷⁴ Ook wanneer het culturele aanbod in Almere wordt vergeleken met het aanbod in andere *new towns*, blijkt dat Almere achterblijft. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat de nieuwe

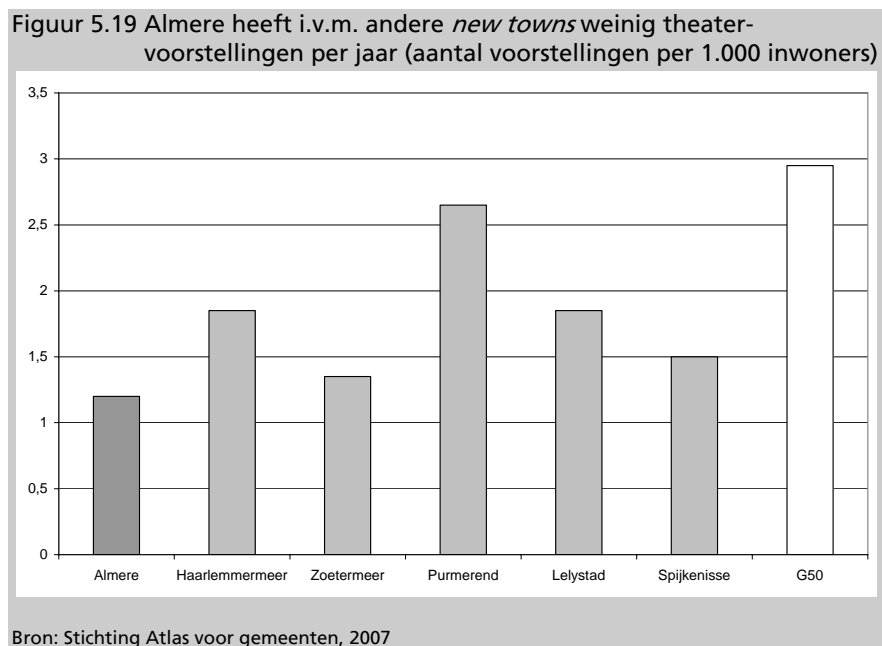
⁷² Marlet en Van Woerkens, 2007: *Atlas voor gemeenten 2007*.

⁷³ Podiumkunsten zijn daarbij overigens belangrijker als factor om voor een stad te kiezen; musea trekken meer bezoekers van buiten de stad.

⁷⁴ Marlet en Van Woerkens, 2007: *Atlas voor gemeenten 2007*.

schouwburg in Almere nog niet is verwerkt in de statistieken en dus ook nog niet bijdraagt aan de gemeten woonaantrekkelijkheid.

Figuur 5.19 geeft het jaarlijkse aantal theatervoorstellingen per 1.000 inwoners weer voor Almere en andere *new towns*.

5.5 Conclusie

Hoewel Almere de sterkste banengroei van Nederland heeft, is die groei onvoldoende om de bevolkingsgroei bij te houden. Het aantal banen per inwoner is in Almere lager dan in de 50 grootste gemeenten in Nederland. Van zo'n scheve woon-werkbalans hebben ook andere *new towns* last. In die steden bestaat echter wel een betere verhouding tussen de banengroei en bevolkingsgroei.

Uit vergelijkingen met *new towns* en de G50 blijkt dat het aantal hoogopgeleiden in Almere beperkt is. Ook de creatieve klasse is relatief klein. Hoewel Almere een kennisstad wil zijn, is het aandeel kennisintensieve diensten en industrie binnen de stad de laatste jaren gedaald. Almere kampt

met een aantal duidelijke handicaps om de ambities als kennisstad te verwezenlijken. De gemakkelijke bereikbaarheid van interessante banen (carrièremogelijkheden) vanuit Almere is een probleem. Het aanbod van culturele voorzieningen, restaurants, interessante uitgaansgelegenheden e.d. is nog in opbouw. Er is geen universiteit en ook geen historische binnenstad die kenniswerkers en creatief volk gemakkelijk kunnen verlokken om voor Almere als woonplaats te kiezen en een bijdrage te leveren aan de lokale economie en werkgelegenheid. Tabel 5.1 vat een en ander samen.

Tabel 5.1 Beoordeling van vergelijking Almere met andere gemeenten

Criterium	Beoordeling
Verhouding banengroei/bevolkingsgroei	–
Aantrekken hoogopgeleiden/creatieve klasse	–
Aantrekken kennisintensieve bedrijvigheid	–
Sectorale diversiteit	+
Bereikbaarheid	–
Veiligheid	–
Cultuuraanbod	– *

* De komst van de nieuwe schouwburg en het poppodium zijn positieve ontwikkelingen wat betreft het cultuuraanbod in Almere

6 Conclusies en aanbevelingen

6.1 De uitdaging

De gemeente Almere staat voor een grote uitdaging: de stad moet volgens de plannen van het Rijk in de komende decennia doorgroeien naar een omvang van 350.000 inwoners en daarmee de vijfde stad van Nederland worden. Dat is niet alleen een kwestie van huizen bouwen; er moet tegelijkertijd ook worden gewerkt aan de ontwikkeling van economische, onderwijs-, sociale en culturele voorzieningen die passen bij een stad van dergelijke omvang.

Een bijzondere inspanning is nodig op het gebied van de banengroei, want de woon-werkbalans in Almere is buitengewoon scheef. Terwijl er gemiddeld in de grote steden één baan per twee inwoners is, is er in Almere maar één baan per drie inwoners. Dit gaat gepaard met grote dagelijkse pendelstromen van en naar de stad.

Daarnaast telt Almere relatief weinig hoogopgeleiden onder de beroepsbevolking. Dit is een nadeel omdat landelijk gezien het aantal banen voor hoogopgeleiden sterker groeit dan dat voor laagopgeleiden. Bovendien is een hoogopgeleide beroepsbevolking zelf ook een bron van werkgelegenheidsgroei in de stad of de regio.

Tegen deze achtergrond wil Almere meer banen creëren en meer hogeronderwijsinstellingen aantrekken. Onder het motto 'Almere Kennisstad' heeft de gemeente de afgelopen jaren geïnvesteerd in de aanleg van snelle internetverbindingen (glasvezel) en ict-projecten.

6.2 Beoordeling van de beleidsfilosofie

- De keuze voor kennis is positief. Kennis is immers steeds meer de motor van de economische groei. Almere had en heeft echter nauwelijks hogeronderwijsinstellingen en kennisinstututen. Bovendien hebben inmiddels ook veel andere steden zichzelf tot kennisstad uitgeroepen waardoor dit etiket geen onderscheidend karakter meer heeft. Het is verstandig dat Almere al vanaf het begin het begrip 'kennisstad' heeft

geconcretiseerd door ict als speerpunt van beleid te kiezen en in te zetten op technologische innovaties. In de beeldvorming van moderne, nieuwe stad (*technopolis*) is een keuze voor ict als speerpunt van economisch beleid geen onlogische keuze. Bovendien waren en zijn er in Almere relatief veel ict-bedrijven. De keuze voor ict is door de achtereenvolgende Colleges ondersteund en consequent volgehouden.

- Voor de uitwerking van het beleid is samenwerking gezocht met het lokale bedrijfsleven. Ook dat is positief. Gemeenten kunnen zelf geen banen creëren, maar zijn afhankelijk van ontwikkelingen in de markt. Almere is niet bezweken voor de verleiding om zelf 'kansrijke' sectoren te definiëren en daar veel overheidsgeld in te steken, zonder over de noodzakelijke kennis van de markt te beschikken. In plaats daarvan heeft de gemeente geprobeerd lokale ontwikkelingen en initiatieven te ondersteunen.
- Almere heeft de afgelopen jaren € 6 miljoen geïnvesteerd in de aanleg van een glasvezelnetwerk en bijna € 3 miljoen in uiteenlopende ict-projecten. Daarnaast is voor ongeveer € 1,5 miljoen bijgedragen in apparaatskosten. In het licht van de ambitie om duizenden banen te scheppen, diverse hogeronderwijsinstellingen aan te trekken en kennis- en ict-stad te worden zijn dat bescheiden bedragen.
- Voor de ontwikkeling van een kenniseconomie is niet alleen het economische beleid van belang, maar ook wat er op aanpalende beleidsterreinen gebeurt. Met name bereikbaarheid en woonaantrekkelijkheid zijn sleutelfactoren. De bereikbaarheid van Almere laat te wensen over. Snelle verbindingen, zowel over de weg als met het openbaar vervoer, met belangrijke economische knooppunten als het centrum van Amsterdam, de Zuidas en Schiphol zijn essentieel om van Almere een aantrekkelijke vestigingsplaats te maken voor kenniswerkers en kennisintensieve bedrijven. Probleem is dat belangrijke beslissingen over infrastructuur op nationaal niveau worden genomen en buitengewoon stroperig verlopen. Almere zal alle beschikbare middelen moeten inzetten om verbetering van de bereikbaarheid te bevorderen.
- Naast bereikbaarheid is woonaantrekkelijkheid van toenemend belang in de kenniseconomie. Almere heeft veel ruimte, natuur en water te bieden als elementen van een aantrekkelijk woonmilieu. Door deze voordelen

verder uit te bouwen en uit te baten versterkt Almere zijn positie als vestigingsplaats van bedrijven en kenniswerkers die wel in de buurt van Amsterdam, maar niet in het hectische brandpunt willen zitten. Daar staan echter minpunten tegenover. Qua aanbod van cultuur, uitgaansgelegenheden, winkelvoorzieningen, restaurants, historisch erfgoed e.d. scoort Almere veel minder hoog. Ook de veiligheid laat te wensen over. De laatste jaren wordt veel geïnvesteerd om de achterstand op deze gebieden in te lopen, zoals de vernieuwing van het stadscentrum en de opening van een nieuwe schouwburg. Dit beleid moet onverminderd worden voortgezet, want een rijkgeschakeerd aanbod van stedelijke voorzieningen vormt een onmisbaar onderdeel van het vestigingsklimaat in een kenniseconomie.

- Het ontwikkelen van specialisaties die werkelijk onderscheidend zijn in een (internationale) kenniseconomie vraagt om een strategische visie en een bijbehorend beleid dat langdurig wordt volgehouden. Geen enkele stad kan zoiets binnen enkele jaren tot stand brengen. Het is daarom ook nog te vroeg om een definitief oordeel te vellen over de keuze van Almere voor investeringen in ict. Uit de belangstelling van nationale en internationale marktpartijen voor de ontwikkelingen in Almere kan wel worden afgeleid dat de ingeslagen richting nog steeds kansrijk is.

6.3 Doorwerking van het beleid

- Uit een enquête van NYFER onder lokale ondernemers blijkt dat slechts een derde van hen weet dat Almere een kennis- en ict-beleid heeft. Ook landelijk staat Almere niet op de kaart als kennisstad of *hotspot* voor ict-toepassingen. Bij de eigen bevolking lijkt de ‘identiteit’ van Almere als kennis- en ict-stad evenmin te leven. Het lijkt er op dat het beleid vooral een kleine kring van insiders heeft bereikt en daar heeft doorgewerkt, maar dat de externe profilering en doorwerking beperkt zijn gebleven.

6.4 Regionale samenwerking

- De economie houdt niet op bij de stadsgrenzen. Almere maakt deel uit van een economische regio – de Noordvleugel van de Randstad – die zich uitstrekt van Haarlem/Schiphol tot Almere. Almere kan sterk

profiteren van de nabijheid van Amsterdam. Amsterdam kan op zijn beurt profiteren van de kwaliteiten van Almere, onder meer het ruime arbeidsaanbod en de beschikbare ruimte. Pas betrekkelijk recent is Almere nauwer gaan samenwerken met Amsterdam en andere gemeenten in de Noordvleugel bij het aantrekken van (internationale) bedrijven en de ontwikkeling van bedrijventerreinen en kantorenlocaties. Die samenwerking moet worden geïntensiveerd. Te vaak nog ziet men elkaar als concurrenten in plaats van partners bij het aantrekken van bedrijvigheid en werkgelegenheid.

6.5 Organisatie van het beleid

- De oprichting van de Stichting Almere Kennisstad om in nauwe samenwerking met marktpartijen en op afstand van de dagelijkse politiek economische projecten te realiseren, was een zinvol initiatief. De stichting is zeer actief geweest in het uitlokken en faciliteren van innovatieve projecten. Het is aannemelijk dat de stichtingsvorm positief heeft bijgedragen aan de slagvaardigheid en innovativiteit van het kennis- en ict-beleid.
- Bij de oprichting was het de bedoeling dat de stichting zou functioneren als vorm van publiek-private samenwerking. Dat is niet gelukt. PPS veronderstelt dat publieke en private partijen elkaar (contractueel) binden om, ieder vanuit hun eigen verantwoordelijkheid, gezamenlijk een welomschreven project ten uitvoer te brengen. Met elf partijen is zoiets onmogelijk. Na de recente aanpassing van de bestuursstructuur is een beter model ontstaan om gezamenlijk met marktpartijen projecten uit te voeren.
- De Stichting Almere Kennisstad heeft sinds haar oprichting in 2003 29 projecten uitgevoerd. Lang niet elk project is succesvol geweest. Dat is niet verwonderlijk gezien het innovatieve karakter van de projecten. De selectie van projecten had echter scherper gekund. Hogere eisen aan de financiële betrokkenheid van marktpartijen hadden wellicht tot minder projecten van hogere kwaliteit kunnen leiden. Het programma als geheel kende wel een duidelijke focus die consistent werd vastgehouden.

- Het op afstand plaatsen van het kennis- en ict-beleid maakte het voor het College en de Raad moeilijker dit beleid te controleren en beoordelen. Hoewel de Stichting Almere Kennisstad het College regelmatig schriftelijk heeft geïnformeerd over de voortgang van projecten en hoewel er van tijd tot tijd gesprekken plaatsvonden met de verantwoordelijke wethouder, was het voor raadsleden moeilijk om zich een oordeel te vormen over de ingezette middelen en daarmee bereikte resultaten. Om draagvlak binnen de lokale politiek te waarborgen had de stichting zich nog actiever mogen opstellen wat betreft de informatievoorziening aan het College en de Raad.

6.6 Resultaten van het beleid

- Almere Kennisstad heeft als economisch beleid tot op heden niet opgeleverd wat men ervan verwachtte. Hoewel het aantal banen de afgelopen tien jaar continu is gegroeid en Almere zelfs 'kampioen banenschepper' onder de 50 grootste Nederlandse gemeenten is, is de doelstelling van 4.000 extra banen per jaar lang niet gehaald, al geldt de slechte conjunctuur daarbij wel als verzachtende omstandigheid. Daardoor is de scheve woon-werkbalans ook nauwelijks verbeterd.
- Ook andere *new towns*, zoals Zoetermeer, Purmerend, Lelystad en Spijkenisse, kampen met een scheve woon-werkbalans als gevolg van hun snelle bevolkingsgroei. Deze steden zijn er echter beter in geslaagd om de banengroei in de pas te laten lopen met de bevolkingsgroei. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat geen enkele gemeente zo'n sterke bevolkingsgroei vertoonde als Almere, met andere woorden de beleidsopgave was in Almere het grootst.
- De laatste jaren is een sterke toename van het aantal startende bedrijven in Almere waarneembaar. De groei van het aantal starters als percentage van de beroepsbevolking ligt duidelijk boven het landelijke gemiddelde. Deze starters kunnen de komende jaren wellicht voor een toename van het aantal arbeidsplaatsen in Almere zorgen. Ook is het aantal banen in de ict in de periode 1996-2005 sterk toegenomen. Of dat het gevolg is van de gemeentelijke inzet op ict, is moeilijk aantoonbaar.

- Wat betreft het aantrekken van hbo- en wo-opleidingen stellen de resultaten teleur. Op dit moment zijn er vier hbo- en wo-opleidingen, die gezamenlijk 1.130 studenten hebben. Inspanningen om hoger onderwijs en kennisinstellingen aan te trekken moeten worden geïntensiveerd. Het uitroepen van Almere tot kennis economie zonder onderwijs- en onderzoeksinstellingen is niet geloofwaardig. Het College heeft zich in zijn Werkplan 2006-2010 ten doel gesteld de studentenpopulatie te laten groeien naar 4.000. Hoewel de gemeentelijke ambitie te prijzen valt, is dit aantal niet erg realistisch.
- Uit het feit dat de resultaten van het beleid tot nu toe teleurstellen, mag niet worden geconcludeerd dat het beleid mislukt is. Pas over een langere periode (misschien wel tien jaar) valt een meer gefundeerd oordeel te vellen of het beleid werkelijk verschil heeft gemaakt.

6.7 Aanbevelingen

- Het beleid Almere Kennisstad kan dankzij een subsidie van de gemeente Almere en de provincie Flevoland voor enkele jaren worden voortgezet. In die periode dienen enkele aansprekende resultaten te worden geboekt om draagvlak voor het beleid te behouden. De voorgenomen vestiging van een datahotel in Almere waarmee grote investeringen gemoeid zijn, zou zo'n succes kunnen zijn omdat dit een *centre of competence* voor gespecialiseerde ict-ers kan worden.
- Het ict-beleid kan worden voortgezet, al moet daarbij worden beseft dat snelle internet-verbindingen steeds meer een standaardvoorziening zullen zijn en geen onderscheidende vestigingsfactor. Daarbij is een strengere selectie van projecten nodig. Minder projecten van betere kwaliteit moet het devies zijn. Het bedrijfsleven moet een grotere financiële inbreng in projecten hebben. Dat verhoogt de discipline bij de selectie van projecten en verbetert het risicomanagement bij de uitvoering.
- Almere moet nog beter nadenken over wat zijn werkelijke troeven zijn. Ruimte, water, groen, de nabijheid van Amsterdam en een aantrekkelijke woonomgeving behoren daartoe. Deze sterkten moeten worden uitgbaat. Het aanwijzen van elf speerpunten, zoals is gebeurd in het

Economisch Actieplan van het College, leidt tot versnippering van aandacht en middelen en verzwakt de focus van het beleid. Het is niet geloofwaardig dat Almere in elf sectoren tot de (inter)nationale top zou behoren.

- Daarnaast moet Almere maximaal blijven inzetten op verbetering van de bereikbaarheid en woonaantrekkelijkheid. Dat Almeerders het in hun gemeente in het algemeen goed naar hun zin hebben, is niet voldoende. Met de opening van het nieuwe winkelcentrum, de nieuwe schouwburg, de uitgifte van grond voor woningbouw in particulier opdrachtgeverschap e.d. zijn de laatste jaren belangrijke stappen gezet. Dit beleid moet met kracht worden voortgezet.
- Ook bij het aantrekken van onderwijs- en kennisinstellingen is een innovatieve benadering van belang. De beste kansen liggen er bij de oprichting van nieuwe instellingen, wellicht vanuit particulier initiatief en met steun van het bedrijfsleven. De voorgenomen oprichting van een International New Town Institute is daarvan een goed voorbeeld. Daarbij zullen de studentenaantallen de eerste jaren nog gering zijn. Ook hierbij geldt als motto zoveel mogelijk aan te sluiten bij aanwezige sterkten. Nieuwe ict-toepassingen op bijvoorbeeld het gebied van wonen en gezondheidszorg creëren een snelgroeiende markt waarvoor nog onvoldoende opleidingen bestaan. Almere moet zich minder afhankelijk opstellen van de HvA en de VU/UvA, omdat deze weinig genegen zullen zijn om door verplaatsing van faculteiten in eigen vlees te snijden.
- In een kenniseconomie is het belangrijk dat politiek, onderwijs en bedrijfsleven elkaar ontmoeten. De gemeente moet daarvoor gelegenheden creëren. Dat kan ook in de schouwburg, het café, het sportveld of tijdens recepties en nieuwjaarsborrels zijn. De behoeften van bedrijven die zich mogelijk in Almere willen vestigen, moeten systematisch worden gemonitord. Vanzelfsprekend moet dan ook slagvaardig worden gereageerd op signalen die uit deze contacten naar voren komen. Een voorbeeld is stroomlijning van de vergunningenprocedures voor nieuwe vestigingen (één vergunning voor een vestiging). Ook is het zinvol regelmatig de klanttevredenheid bij gevestigde bedrijven te meten. Uiteraard moet er dan ook iets met de reacties gebeuren.

Almere Kennisstad

7 Literatuurlijst

Appleseed, 2003: *Engines of economic growth. The economic impact of Boston's eight research universities on the Metropolitan Boston Area*, Appleseed, New York

BJK Associates, 2002: *The influence of R&D expenditures on new firm formation and economic growth*, BJK Associates, Maplewood

Blakely, E.J. en T.K. Bradshaw, 2002: *Planning local economic development: theory and practice*, Sage, London

Boarnet, M.G., 1994: 'The monocentric model and employment location', in: *Journal of Urban Economics*, vol. 36, nr. 1, p. 79-97

Brickley, J., C. Smith en J. Zimmerman, 2003: *Managerial economics and organizational architecture*, McGraw-Hill/Irwin, Columbus, OH

Bruinsma, F.R., R.J.G.M. Florax, F.G. van Oort en M. Sorber, 2002: 'Wonen en werken: wringen binnen rode contouren', in: *Economisch Statistische Berichten*, vol. 87, p. 384-87

Compton, J. en R.A. Pollak, 2004: *Why are power couples increasingly concentrated in large metropolitan areas?*, NBER Working Papers, nr. 10918

Florida, R., 2002: *The rise of the creative class, and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*, Basic Books, New York

Florida, R., 2005: *The flight of the creative class: the new global competition for talent*, Collins, New York

Gaspar, J. en E.L. Glaeser, 1996: *Information technology and the future of cities*, NBER Working Papers, nr. 5562

Gemeente Almere, 1999: *Brief aan het College van Burgemeester & Wethouders. Intentieverklaring SARA in Almere*, Gemeente Almere

Gemeente Almere, 1999: *Actieprogramma 1999-2005: Werk maken van economie*, Gemeente Almere

Gemeente Almere, 2001: *Rapport De I-visie van Almere*, Gemeente Almere

Gemeente Almere, 2002: *Hoofddijnen van het Economisch Stimuleringsprogramma 2002 tot en met 2005: 'De turbo aan'*, Gemeente Almere

Gemeente Almere, 2003: *Breedband in Almere. Beslisdocument voor de implementatie van de Breedbandproef in Staatsliedenwijk c.a.*, Gemeente Almere

Gemeente Almere, 2003: *Brief aan het College van Burgemeester & Wethouders. Breedband in Almere*, Gemeente Almere

Gemeente Almere, 2004: *Kennis maken met ICT. Evaluatie ICT in het Almeerse onderwijs*, Gemeente Almere

Gemeente Almere, 2006: *Economisch Actieplan. Groei in goede banen!*, Gemeente Almere

Gemeente Almere, 2006: *Werkplan 2006-2010*, Gemeente Almere

Gemeente Amsterdam, 2006: *Amsterdam Topstad: metropool*, Gemeente Amsterdam

Glaeser, E.L., 1994: 'Cities, information and economic growth', in: *Cityscape: A Journal of Policy Development Research*, vol. 1, nr. 1, p. 9-48

Glaeser, E.L. en M.E. Kahn, 2003: *Sprawl and economic growth*, NBER Working Papers, nr 9733

Glaeser, E.L., J. Kolko en A. Saiz, 2000: *Consumer city*, Harvard Institute of Economic Research Working Papers, nr. 1901

Glaeser, E.L. en A. Saiz, 2003: *The rise of the skilled city*, Harvard Institute of Economic Research Working Papers, nr. 2025

Hall, P., 1998: *Cities in civilization*, Pantheon, New York

Heemskerk, E., 2003: *Tussentijdse rapportage projectplan 'SARA in Almere'*, SARA, Amsterdam

Jacobs, B. en J.J.M. Theeuwes, red., 2004: *Innovatie in Nederland: de markt draalt en de overheid faalt. Preadviezen van de Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde*, Bank Nederlandse Gemeenten, Den Haag

Kim, S., 2002: *The reconstruction of the American urban landscape in the twentieth century*, NBER Working Papers, nr. 8857

Marlet, G. en C. van Woerkens, 2004: *Skills and creativity in a cross-section of Dutch cities*, Universiteit Utrecht, Utrecht

Marlet, G. en C. van Woerkens, 2004: *Atlas voor gemeenten 2004*, Stichting Atlas voor gemeenten, Utrecht

Marlet, G. en C. van Woerkens, 2007: *Atlas voor gemeenten 2007*, Stichting Atlas voor gemeenten, Utrecht

Mieszkowski, P. en E.S. Mills, 1993: 'The causes of metropolitan suburbanization', in: *Journal of Economic Perspectives*, vol. 7, nr. 3, p. 135-147

Ministerie van EZ, 2004: *Pieken in de Delta. Gebiedsgerichte economische perspectieven*, Ministerie van EZ, Den Haag

Ministerie van VROM, 2006: *Nota Ruimte. Ruimte voor ontwikkeling*, Ministerie van VROM, Den Haag

NYFER, 2005: *Delft Kennisstad*, NYFER, Breukelen

NYFER, 2006: *Parels van de Nederlandse maakindustrie*, NYFER, Breukelen

Paytas, J., G. Gradeck en L. Andrews, 2004: *Universities and the development of industry clusters*, Carnegie Mellon University, Pittsburgh

Peters, T. en R. Waterman, 1982: *Excellente ondernemingen: kenmerken van succesvol management*, Veen, Utrecht

Porter, M.E., 1990: *The competitive advantage of nations*, Free Press, New York

Porter, M.E., 2001: *Regions and the new economics of competition*, Oxford University Press, Oxford

Raspe, O., F. van Oort en P. de Bruijn, 2004: *Kennis op de kaart. Ruimtelijke patronen in de kenniseconomie*, NAI Uitgevers, Rotterdam

Scott, A.J., 2006: 'Creative cities: conceptual issues and policy questions', in: *Journal of Urban Affairs*, vol. 28, nr. 1, p. 1-17

Sorber, 2001: 'Volgt werkgelegenheid de bevolking? Een ruimtelijk-economische causaliteitsstudie', in: F. Boekema en E. Kuijpers, red., 2001: *Stedelijke netwerken. Theoretische en empirische reflecties. Nieuwe ideeën in Nederlands ruimtelijk onderzoek*, Maastricht, Shaker

Stichting Almere Kennisstad, 2003: *Stichting Almere Kennisstad. Bedrijfsplan 2003-2004*, SAK, Almere

Stichting Almere Kennisstad, 2004: *Almere Kennisstad 2001-2004. Inzicht in resultaten, uitzicht op effecten*, SAK, Almere

Stichting Almere Kennisstad, 2006: *Ontwikkelen en innoveren met ict. Sociale en economische aspecten van ict-vernieuwingen in regionale context*, SAK, Almere

Teulings, C.N., A.L. Bovenberg en H.P. van Dalen, 2003: *De calculus van het publieke belang*, Kenniscentrum voor Ordeningsvraagstukken, Den Haag

Tweede Kamer, 2006: *Staat van de beleidsinformatie 2006*, Vergaderjaar 2005-2006, Kamerstuk 30 558, nrs. 1-2

US Department of Housing and Urban Development, 1999: *The state of the cities*

Vernieuwingsimpuls Dualisme en lokale democratie, 2004: *Handreiking kaderstelling*

Voith, R., 1998: 'Do suburbs need cities?', in: *Journal of Regional Science*, vol. 38, nr. 3, p. 445-464

Winfield-Pfefferkorn, J., 2005: *The branding of cities. Exploring city branding and the importance of brand image*

8 Lijst van geïnterviewden

P. Aggenbach, Stichting Digitaal Almere
B. Arnold, gemeente Almere
G. Bakker, Unet
J. Beekmans, gemeente Almere
H. van Bragt, projectleider Infomere

A. Deutekom, GoedeStede
J. van den Donk, voormalig raadslid PvdA
P. van Eijk, oud-directeur Stichting Almere Kennisstad
E. Eijssens, projectleider Wijkportaal Literatuurwijk
J. de Groot, gemeente Almere

D. Halbesma, oud-wethouder Economische Zaken
F. Halsema, gemeente Almere
E. Heemskerk, SARA Reken- en Netwerkdiensten
G. Jager, gemeente Almere
G. Jansen, Stichting Almere Kennisstad

L. Kinsbergen, Emexus
D. Knol, Kamer van Koophandel Flevoland
D. Kruit, gemeente Almere
E. Kuiper, projectleider Web in de Wijk
H. Linzel, projectinitiator Wijkportaal Literatuurwijk

R. Pikart, gemeente Almere
R. Schuitemaker, provincie Flevoland
H. Snel, Almere City Marketing
L. Spruit, oud-wethouder Economische Zaken
T. Triezenberg, IIE

M. Verspaget, projectleider Digitale Marktplaats/Infomere
R. Versteegh, Cisco
M. Visser, wethouder Economische Zaken
J. Vogel, gemeente Almere
S. de Vos, projectleider Digitaal Hoger Onderwijs

Almere Kennisstad

G. van der Weide, Unet

H. Weyschede, Vereniging Bedrijfskring Almere

R. Wilcke, ROC Flevoland

D. Zantinge, Unet

NYFER is alle geïnterviewden bijzonder erkentelijk voor hun bereidwilligheid om informatie te verschaffen ten behoeve van dit onderzoek.